

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto.

XLIII. L.

1923

5. šte

IZDAJA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI.

Vsebina majevega zvezka:

1. Otakar Březina: Igo Gruden: Množice	257
2. Ferdo Kozak: Mojzes	260
3. Marija Kmetova: V metežu. (Dalje prih.)	261
4. Dr. Ivan Prijatelj: Poezija «Mlade Poljske». (Konec.)	268
5. Janko Glaser: Moj ded	279
6. Alojz Kraigher: Martin Klobasa	280
7. Václav Burian: Otakar Březina. (Konec prih.)	294
8. Dr. Iv. Lah: Nazori o poklicu slovanstva. (Konec.)	299
9. Miran Jarc: Črni čarodeji. (Dalje prih.)	304
10. Književna poročila	312
Dr. Jos. Tominšek: Dr. Iv. Prijatelj: Jurčičevih zbranih spisov III. zvezek. (Konec prih.) — Dr. Fr. Ilešič: Prispevek k zgodovini slovensko-srbskih literarnih odnošajev. (Konec.) — J. Kelemina: Miloš Gjurić: Filozofija panhumanizma. (Konec prih.) — Miran Jarc: Branislav Gj. Nušić: Navaden človek. — Jak. Zupančič: A. Benkovič: Slovensko-latinsko-nemški «Rastlinski imenik» slovenskih dežel.	
11. Kronika	319
Vojeslav Molè: XXV. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu.	

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 90 Din, za pol leta
45 Din, za četrt leta 22-50 Din, za inozemstvo 105 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 10 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo
se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruge», z. z o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLIII. letnik

1923

5. številka

Otakar Březina: Igo Gruden: *Ali je to profesor
na ljubljanski trgovski šoli?*

Množice.

(Iz knjige «Hudba pramenů».)

Ni samote v duševnem svetu. Neprestano smo obkoljeni od tisočev, Množice nevidnih bratov šepetajo v naših mislih, njih dih čutimo kakor omotico na mestih, kamor pred nami nihče še ni stopil, odgovarjajo našim dvomom, lica nam razvnamajo s slavo. Vsaka beseda, vsako vztrepetanje radosti in bolesti je magična inkantacija, odpirajoča grobove. Vsaka sekunda naše svetlobe je zgoščena zarja neštetihi dni. Da bi se mogle naše oči odpreti lepoti stvari, žarenju solnca, noči in ustnic, se je moralo tisoče oči zapreti za vedno.

Reke, skale, morja, prepadi, živali, cvetovi in zvezde nam pripovedujejo o brezštevilnih bratih, ki so šli pred nami in nam pripravljali zemljo. Kovine, vode, ognji in sile so se vlegale v njih mrzlične, v vetru tajnostnega življenja venomer drgetajoče roke, od veka do veka občutljivejše in nežnejše se prisesavajoče k stvarjem, ko da bi hotele v njih začutiti puls večnega ritma, roke, ki so sejale bolest liki začarano zrnje, katerega nikoli ne zmanjka z dlani, tonile v bratski krvi, tresle se do prosojnosti sesehle od razkošij in utrujenj, s prekletstvom obsojene zavreči vse, kar so dosegle, in razprostirati se hrepeneče po nepojmljivem, brez počitka, skozi vse vekove, izmzgavane vse od skupnega dela v istih kamenolomih do poslednje otrplosti v agoniji: a še tu, ko da iščejo in razpletajo tenka, ostra, do krvi se zarezaajoča vlakna smrt prinašajočih mrež, v katerih zanke so se ujele.

Naše roke so sprejele njih delo, ritem njegovega žara, trepetanje njegove nade. Iz znamenj črt na njihovih dlaneh sedaj lahko čitamo bodočo zgodovino zemlje. Kajti prava zgodovina leži v notranji spojitvi milijonov k tajinstvenemu delu. V tisočih odnošajih, od katerih ujame resničnost komaj oslabei odsev. V neštetihi bitjih, ki se grudijo in dvigajo, v spoznanjih duše in telesa, v onem razjasnjevanju in žarenju milijonov oči, ki se

upirajo v vsakem veku na skrivnost zemlje, in kojih vsako, bodisi oko modrijana ali berača pri cerkvenih vratih, vidi neki, samo njemu lasten odsvit groze in lepote stvari. V križanju sovraštva in ljubavi, hrepenenja po višjem in krivde kliče življenje kot strazar v noč svojo uro v večnost, v katero ima ob rojstvu in smrti neprestano vrata odprta in ki ga njen prepričljivi venomer osvežuje.

Tam v globinah notranjega življenja se prav za prav podlega in zmaguje. Tam so prav za prav bojišča, ki niso zaznamovana v nobenih mapah in vendarle odločajo o usodah tisočev. Vsaka sekunda pomeni zmago ali poraz v nekem delu zemlje, kakor je vsak dih nekje spremljan od prvega ali poslednjega krika življenja. Duše so vse v tajnostni skupnosti; ni šepetanih besed. Vsaka bije kakor plat zvona pri požaru skozi vsa okna v vse domove. Misli puščajo za seboj ognjene črte svojega leta, vidne na celi polobli. Stanje današnjega človeštva je prav za prav docela drugačno kakor ga priznavajo usta, zaznamujejo knjige in v kakršnega verujejo tako mnogi med nami; ure duš gredo mnogo hitreje kakor ure resničnosti; eterski valovi duševnih zrcal odražajo že drugo in jasnejše stoletje kakor je naše...

Kronike kraljev, vesti o priborjenih ozemljih, zatiranju jezikov, pohodih v zapaljena mesta, krutih radostih, katerih odmev je bil molk smrti in obup tisočev in vse ostalo, kar zaznamuje naša zgodovina, so samo kakor na steno ujete sence skritih tajnostnih gibanj. Minulost je neskončno bogatejša kakor moremo slutiti, in njeni oblaki so težji in usodnejši, njeno solnce bolj žgoče in plodonosnejše. Narod je družba živih, mrtvih in nerojenih; v njegovih globinah leži dediščina stoletnih usmevov, poljubov, gorečnosti, neznanih heroizmov, sklepanja rok, volilo prekletstva in krvi. Po zemlji, škrlatni od stoletnih bojov, se nam bližajo iz vekov svetlobne postave svetih brezumnikov, ki so bili zmožni gledati celó skozi dim nad upepeljenimi mesti drugo, slavnjejšo zemljo in da bi jo priborili, oznanjati križarski pohod ljubezni. Njih volja magično posega v našo, kajti volje so v stalnem, neprekinjenem stiku od veka do veka; v sodobnosti vplivajo na širino, v času na daljavo. Kakor prehaja od generacije na generacijo govornica, prehaja tudi žetev sladkosti in pravice, žara, zanosa, trpkosti in teme, kateri so spremljali besede. V temnem ozadju vseh naših misli se odraža v stoletjih izpreminjajoča se slika zemlje, prihod in borba človeka z njo, zgodovina našega roda, koraki bratskih množic, potujočih skozi vekove, njih nade, pojoče v večnost, od luči poplavljeni stolpi bodočih mest, belo leskotni cvetovi, dvigajoči se iz meglenin.

In kakor stojijo tisoči okoli nas pri prvem prebujenju naših duševnih oči, tako nas tudi takrat, ko se te razžare do viška in raste sen o bodočih stoletjih kakor čarobna krajina v pustinjah našega hrepenenja, razpaljenih od našega žgočega diha, razvnema slava življenja, ki bi se razlilo pravično kakor solnce v enem samem valu luči preko sveta brezštevilnih. Osvoboditi vse! Da bi to, kar je od večnosti pod srečnimi pogoji ugledal eden, zagledali tisoči bratov! Da bi to, kar je v opojni milosti mogel odpustiti eden, mogli odpustiti tisoči! Da bi mogli ljubiti kakor najsilnejši in sovražiti le to, kar so sovražili najsvetejši med nami! Da bi mogli tisoči podjarmiti stvari in jih ovladati kakor najzmagovitejši in jih razdati s kraljevsko radodarnostjo bratom kakor tisti, ki so poznali sladkost vznesene razsipnosti ljubečih! Da bi napočila doba in bi tam, kjer zmagujejo danes z mislijo, zmagovali s telesom, krasna ideja izpremenjena v krasno kretnjo, objem sna v objemu ramen, mesta megle in luči izpremenjena v mesta marmorja in zlata, hipni smehlaj solnca v dan ene same luči. Evolucija, kjer bo življenje sestavljeno iz radosti, ki so nam, slabotnim, še boleti in iz boleti, ki so nam, nepopolnim, še radosti. Kajti čim višje je življenje, tem višje cenimo stvari. In najvišje življenje je tisto, v katerem je radost kakor luč, razsipana preko tisočev bratov, bolest tisočih bratskih duš pa sprejeta od ene same silne duše, ki jo ume pretvoriti v blagoslov. Kdo najde besed, da bi napisal zgodovino takega življenja? Toda ni-li cilj zgodovine, da nastane kdaj doba, ko pisati zgodovino ne bo mogoče ne potrebno?

Vernemu razodevajo vse usode tisočev tajinstveno skupnost. Ne razumemo je, kakor ne razumemo najvišje pravičnosti. Ne razumemo je, kajti oni del zgodovine, ki se razvije v času in prostoru, je neznaten poleg tistega, ki se razvije izven časa in prostora. In tudi iz vidnega dela prihajajo nekateri dogodki tako slavni in nepričakovani, da niti ne najdejo oči, ki bi bile dovolj močne, da bi jih ugledale in ohranile bodočnosti. Razen tega dosedanja zgodovina nekolikih tisočletij ne zadostuje, da bi se bil doumel zakon, ki vodi življenje naše zvezde, spočeto za brezkončne vekove. Toda že iz tega, kar vidimo in slutimo, iz teh krvavih viharjev in požarov, iz nemega trpljenja brezštevilnih in iz gorečnosti preroških oči, spoznavamo žgoče dotike Večnega, pekoče bližanje razbeljenih želez na zastrupljene rane, celeči dih tajnostnih sokov, zorečih pod ozvezdji svetih noči. Velike in od ljubavi žareče besede so že mnogokrat letele nad našimi glavami in zapustile molk žalosti in zaupanja v dušah tistih, ki so jih

lahko slišali. Molk žalosti, ker so videli, kako daleka je še pot do čistega, silnega življenja in koliko požarov, bolesti in viharjev nas še čaka. Molk upanja, ker so vedeli, da so zmagali vedno tisti, ki so razumeli Najvišjo Voljo, da se kakor lilije razcveto v svetih rokah celó usehle mladike, in da govore pogledi ljubečih magičen jezik, ki vlada nad dušami in dogodki.

Ferdo Kozak:

Mojzes.

Ne narod tvoj — ti sam si stal mi vedno pred očmi,
ti sam, ki te s periščem živega, utripajočega mesa
v pustinji spojil časa je ukaz.

Vzel si s seboj brezlični, s srcem svojim speti stvor
in med teboj in njim
skrivnost je zakon tehtnice življenja obudila.

O silna pest, ki trla v gluho skalo si živeč obraz
in vrelcem mlade sekala krvi globine trdnih strug!
Ponosna, večna volja, vzgon koraka,
ti deblo hrastovo — uporen curek iz zemlje,
ki nihče ne prešteje mu omrežja tisočernih korenin.
Ti sla, vsa v ravnotežju svojih tajnih sil tako ujeta,
da si v zenit oblasti svoje vzpeta
odprla trdo žrelo skal:
in čudež ti studence je šumeče, žive vode dal.

Tako te zrem: početek si, priprava!
Na horizontu ljudskih dni nesmrtni tvoj obris stoji
in v vsakem srcu sije tvojih rogljev blesk:
obraz neplodnih njiv orača.
Sinovi zemlje smo — skalovje, prst telesa naša —
kraljestvo znanih in neznanih nagnenj in strasti —
a mi vsak zase gline svoje smo lončarji,
goreči grmi slutene resnice — naši gospodarji,
da v zakon svoj uklepamo posodo svojega življenja;
zdaj verni, zdaj preklinjajoči, malodušni
razdiramo in gnetemo, obnavljamo, gradimo
v nevzdržni volji gnani v zarjo tistih dni,
ko živih vrelcev slast te žejne čaše napoji
in se svetel in čist ujame svet
v globinah toplih svobodne rasti.

Ferdo Kozak

Marija Kmetova:

(Nadaljevanje.)

V metežu.

Doktor Pirc je bil v svoji pisarni in je bolj ležal nego sedel v širokem naslanjaču in je zrl v kolobarčke dima, ki so se vili iz dišeče smotke. Po obrazu mu je polzel lahen nasmeh. Misli je na veliko novico, ki mu jo je povedala Poldi Bizjakova. «Ah, ta ženska,» je govoril sam sebi v mislih, «kako uživa v tem dogodku! Saj je bila kar planila vame s to 'strašno' novico, kakor je dejala. 'Grozno, strašno.' To ji kar tako hiti iz ust in s slastjo požira vse dogodke, ki so, ki so bili in ki pridejo. Tele! Časih bi jo prav z veseljem prijel za nos in jo prav dejansko potegnil po sobi gor in dol — in dol in gor — ha — ha —, to bi bilo nekaj! — Mlakarjeva, Mlakarjeva — kaj vraga, saj jo vendar poznam, seveda jo poznam! Ta se torej loči — ali kaj —, da jo je on zapodil . . . Hm, to pač ne bo res, kolikor jaz poznam Mlakarja. Ta pač ne zna poditi — nasprotno —, on bi se dal zapoditi. Komediya, komediya. Marijone, glumci — fej — in občinstvo ploska, to slavno občinstvo! Druhal. Nenasitna žrela se kar takó odpirajo in zobje se svetlikajo, cmokaje goltajo, goltajo, — za suho žemljo bi šli v ogenj in smrt. Fej! Vse bi prijel za nos, jih zvezal z vrvjó in jih vlačil sem pa tja — in še pete bi mi lizali. Zajedavci, uši — brr — in to so ljudje! Ženske — vse prodane, moški — vsi prodani; gnetejo se in gnetejo in stopajo drug drugemu na glavo. Ah, kako je to smešno, smešno, smešno! Pa kaj, daleč je, da bi me bolelo — še bolj daleč, da bi se potopil vanje. — «Naprej!» je zaklical, ko je mahoma zaslišal trkanje in se malomarno ozrl proti vratom. Pa je takoj vstal in odložil smotko.

«Klanjam se!»

«Dober dan. Moje ime . . .»

«Vem, vem — gospa Mlakarjeva. Izvolite!» in je ponudil prostor tik pisalnika in tudi sam sedel. Tina je bila nekoliko v zadregi in je dejala:

«Vi me poznate, gospod doktor?»

«Pa seveda! Lepega obraza ne pozabiš kar takole — ha, ha — kaj se ne spominjate?»

«Morda — zdi se mi — na neki veselici . . .»

«I kajpa — lani o pust! Lep praznik — pust — kaj? In vsi smo bili maskirani.»

«Jaz ne — in tudi vi, kolikor vem . . .»

«O, gospa, saj danes ni pust in nosite masko, ha, kaj ni res?»

«Masko? A takó — že razumem; a danes . . .»

«Vam ni do mask, vem. Tak izvolite jo sneti. Oprostite, reči hočem: čemu se imam zahvaliti za čast vašega obiska. — Da torej govorim v besedah, ki so sploh in sploh.»

«In sploh, gospod doktor, ne utegnem dosti . . .»

«Hvala.»

«. . . in sem prišla po opravkih.»

«Prosim.» Pirc se je nalahno priklonil. «Vaš sluga.» Tino je že grabila jeza in rdečica je zaplala na licih; komaj se je premagovala, da ni vstala in šla in po tihem si je mislila: «Nesramen človek — in tega mi je nasvetoval Andrej?» A glasno je dejala:

«V sitnem položaju sem.»

«Vem; ločitev zakona.»

«Veste? Kako?»

«I kar tako. Pa ne dajte se motiti in povejte, kako in kaj — že poslušam. Prosim!»

Tini je nekako pošla sapa in ko je govorila o vsem, so se ji zdaj pa zdaj zatikale besede, a k sreči je zrl Pirc ves čas v mizo in se ni niti zgenil. Le ustnice so se krivile in Tini se je zdelo, da bo zdaj pa zdaj planil v grohot.

Pirc ni utegnil odgovoriti ob koncu Tininega pripovedanja, zakaj nagloma je potrkalo in, preden se je Pirc odzval, je hitro vstopil Tone. Tina je poskočila, a Pirc je prikimal in povabil Toneta, naj sede in dejal:

«Prav, da ste prišli, gospod Mlakar. Tako bo šlo vse hitreje. Gospa, izvolite sesti, prosim.»

«Torej sem prav prišel, gospod doktor?» je povzel Tone, ki je brž sedel in se nasmehnil. «Nisem vedel, da je . . .»

«Vaša žena že tukaj,» ga je prekinil Pirc. «A ker mi je pravkar povedala že vso to zadevo, je dobro, da ste tudi vi prišli.»

«No, kaj torej?» je vprašal Tone. «Že vse veste? Potem je prav — in jaz vam kar koj povem, da ne bom sitnaril.»

«Saj bi tudi ne kazalo,» je dejala malomarno Tina, ki je bila vsa bleda in ni Toneta niti pogledala v obraz.

«To, seveda, je drugo vprašanje, če bi kazalo ali ne,» je dejal Tone. «Če bi hotel, pa bi padlo vse v vodo.»

«Prosim, prosim, gospoda,» je prekinil nesoglasje Pirc in nadaljeval:

«Torej ste vi, gospa, za ločitev zakona?»

«Na vsak način.»

«In vi gospod?»

«To se razume.»

«Vzrok, ker ne moreta in ne marata nič več živeti skupaj. Je prav?»

Tina in Tone sta molče prikimala.

«In nikaka poravnava ni mogoča med vama?» je presekala Pirc, ne da bi hotel slišati odgovor Toneta, ki je bil na Tinine besede že hotel poskočiti in jo zavriniti z vso ostrostjo.

«Kar se tiče mene,» je dejala Tina, «nisem za poravnavo. Na noben način.»

«Jaz,» je dejal Tone, «sem vesel, da bom spet prost in bom živel brez skrbi.»

«Imenitno,» je povzel Pirc, «po vsem tem bo stvar kmalu rešena.» Ironično se je nasmehnil in dejal spet: «Vendar vaju moram še siliti k poravnavi. Saj bi bilo to čisto naravno, da bi se pobotala. Vsa zadeva ni tako zelo resna in . . .»

«Gospod doktor, prosim, po vsem, kar sem vam povedala — in sploh — jaz nočem in ne in ne!» je skoraj zavpila Tina.

«Ali ni imenitna ta moja ženka, kaj?» je dejal Tone in se zasmel na ves glas. «Pa le poslušajte jo, tudi jaz nisem za nikake poravnave več.»

«Ah!» je nejevoljno vzkliknila Tina in vstala, rekoč:

«Gospod doktor, hočete še kakega pojasnila?»

«Zdaj nič več, gospa. Vse spravim na zapisnik in ko oba podpišeta izjavo, potem — adijo zakon in pozdravljena prostost, ha, ha.»

«Dobro,» je povzel Tone. «In kdaj bo to?»

«Kdaj?» je vprašala tudi Tina.

«Nekoliko časa bo že trajalo; a bodita brez skrbi, vse bo šlo gladko. Res, tako lahkega slučaja ločitve zakona še nisem imel izlepa. To me veseli, kar takole — prav. Še nekaj. Hčer imata, Vando, če se ne motim, kdo bo skrbel zanjo?»

«Jaz,» je dejala Tina.

«Hči spada k materi — tudi meni je tako všeč.»

«Že dobro,» je odgovoril Pirc, «tudi to bomo zapisali. Listine bodo še potrebne od vseh treh, podpisi, pečati, koleki — in konec.»

Tina in Tone sta se pripravila, da gresta, a Tina je brž odhitela k vratom, da bi ne šla skupaj s Tonetom, nakar je ta dejal:

«Kako se me boji, he, he — pa sem izborna razpoložen. Ali nisem imeniten človek, gospod doktor?»

«Res, preimenitni ste, gospod Mlakar,» je dejal Pirc in toliko, da se ni zasmel na ves glas. Tina je brž pokimala Pircu in odšla in Tone je počasi odšel za njo.

Ko je bil Pirc sam, se je smejal in pomislil: «Te uboge živalce, kako kobacajo po vseh štirih, ha—ha—ha. A ona — o, imenitna ženska, to si velja zapomniti. On pa, vraga, ne bi hotel živeti z njim niti deset dni, nikar deset let!»

3.

V noči se je bila odpeljala Tina, ker že ni mogla pričakati trenutka, ko bo prosta Toneta tudi po zunanje. Medlele so zaspane luči pred kolodvorom, vse mesto je dremaje sililo v zaspanec. Od morja sem so se zdaj pa zdaj zasvetile lučke in spet utonile v noči. Kakor v zdehanju je zažvižgala sirena in ni našla odmeva življenja. Za kolodvorom so se v težkem sopihanju in prerivanju motovili vagoni in lokomotive so strmele z žarečimi, prežečimi in zlohotečimi očmi. Tu pa tam je veselo po mežiknil odsev luči na tračnicah in ljudje so postajali in so bili čudno blede in medli kakor mrtveci, ki bi vstajali iz groba.

Vanda se je stiskala k Tini, mrazilo jo je in kakor v domotožju so ji prihajale misli na gorko posteljo. Trepetaje je čakala, da se odpelje. V hrepenenju po vožnji in obenem v želji po postelji in zunanjem neprijetnem občutku zaspanca, je zdaj pa zdaj pogledala mater in Gornika in se ji je čudno zdelo, da je Gornik ves tako blede in prepaden. Čutila je, da imata z materjo nekaj posebnega v besedah in da mati ne čuti, kako jo stiska za roko in jo vleče proti vagonu.

«Da bi srečno prispela, Tina, da se boš pazila,» je šepetal Gornik in neskončna bol ločitve mu je stiskala srce in davila glas v grlu.

«Ne boj se, Andrej, saj se ne peljem v Ameriko! Kaj je Maribor, saj to je kar tu — doma,» ga je tolažila Tina, čeprav tudi njej ni bilo veselo v duši. «Vendar se bojim,» je odvrnil Andrej, «pomni, da si mi ti vse in če izgubim tebe, izgubim sebe. Misli name, varuj se — ah — toliko bi ti še povedal, a glej, zdaj, ko bi moral govoriti, mi ne gre beseda in tako hudó mi je. Bojim se, kaj bo jutri in potem, ko te ne bo, ko te ne bom videl, kakor sem bil vaju in kakor mi je zdaj že prešlo v vse moje bitje. O, Tina, misli, misli name.»

«Andrej, ne bodi žalosten. Saj se vrnem in potem bo sreče na dolgo in široko.»

«Potem, da, potem! Saj res, kaj bi se cmeril in še tebi delal težke ure. A ne morem; saj mi je, kakor bi si izrezal kos srca in ga vrgel na cesto.»

Že so se gnetli ljudje krog vlaka, brneli so glasovi, zdaj in zdaj se je ostro zapičil žvižg v temó, rdeče luči so skakale in v lokomotivi je svrščalo in šumelo.

«Mama, zamudili bova!» je v strahu vzkliknila Vanda in Tina je dejala:

«Res je čas, Andrej; pozdravljen in piši!»

Gorniku je bilo, kakor bi mu srce poskočilo v grlo in krčevito se je oprijel Tininih rok.

«Misli name, Tina; življenje si moje in vrni se, skoraj se vrni...» Beseda se mu je pretrgala, objel je Tino in jo poljubil in zdelo se mu je, da je ne bo videl nikdar več. Še se je poslovil od Vande in ko sta bili že obe v vagonu in se je vlak že pomikal, je stal še vedno na peronu in bilo mu je, kakor da je sam na vsem božjem svetu. In ko je bil vlak že daleč zunaj, se je sunkoma okrenil in šel kakor v sanjah proti domu.

Tina pa, kakor bi ji odleglo, ko je sedela v vagonu; globoko je zavzdihnila, nehote pretegnila ude in zdelo se ji je, da gre nekam v prostost in je prišla mladost še enkrat ponjo.

Vanda je strmela predse in rada bi bila izprašala mater o Gorniku. Vendar je čutila, da ne sme s takimi besedami na dan, pa se je zleknila na sedežu in že je zaspala čez nekaj trenutkov.

«Za božjo voljo, Tina, Vanda — vedve — zdaj in kako?» je kakor brez uma vzkliknila Tinina mati, ko sta zjutraj prišli z Vando v njeno stanovanje zunaj Maribora.

«Sva pač prišli,» je odvrnila nekoliko v zadregi Tina in pristavila: «Saj ne ostaneva dolgo, a zdajle sva trudni in počitka potrebni. Posebno Vanda si želi postelje.» In namignila je materi, naj ne izprašuje dalje, dokler je Vanda poleg. Ko je bila Vanda že v drugi sobi, je mati brž vprašala Tino in ji napeto zrla v obraz:

«Tak zakaj — čemu si tukaj?»

«Bi vam povedala kar koj in naravnost?»

«Je že spet kaj posebnega! Ah, Tina, moj Bog — se že kar bojim — pa povej, povej!»

»Nu — ničesar tako nenavadnega in posebnega ni; a to mi povejte: če se dva ne razumeta in ne moreta razumeti, kaj je najbolje?»

«Potrpiljenje, Tina; vedno in povsod.»

«Ne — ločitev. Tako, zdaj veste.»

«Ločitev? Torej ločila si se? Od moža ločila? O, Tina, Tina, v grob me spraviš! Pa saj sem slutila, saj sem že zdavnaj slutila —

in vendar, da bo res, da je že zdaj res — tega nisem vedela. Ti, moj Bog — in to mi kar takole poveš, kar zdajle na vse zgodaj in kar prideš — in — kar... Nič; nazaj moraš!» je sklenila mati odločno in temna rdečica ji je zaplala na obrazu.

«Ne bojte se, mama; saj vam ne bom v nadlego, niti jaz niti Vanda.»

«Kaj bi o tem! A moja dolžnost je, da te spravim nazaj k Tonetu. In to kar koj s prvim vlakom in...»

«In ne — ne pojdem; nikdar več in pod nobenim pogojem. Saj me je prodal za stotisoč kron.»

«Prodal? Tone? Povej!»

Tina ji je povedala, kolikor je imela zbranih misli, a od vožnje in vseh zadnjih dogodkov je vse drhtelo v njej.

«Torej tako je bilo. Čudno — skoraj ti ne bi verjela. A zakaj nisi pisala?»

«Čemu? Vi ste bili vedno na strani Tonetovi in bi mi ne verjeli, še manj pomagali.»

«Pa če ti je bil že sploh tako zopern, zakaj si ga bila vzela?»

«To vprašate? Vi, mati? Kaj se ne spominjate več? Kdo me je poročil s Tonetom? Dobro veste, da se jaz sama nisem!»

Udarec je bil tako hud, da je materi zastala beseda in je omahnila na stolu. In s tresočim se glasom je dejala počasi:

«Slaba hči si, ki tako žališ mater. Bog ti odpusti! In če je bilo vse tako res, le dobro sem ti hotela. Kam bi bila šla takrat z otrokom? Kdo bi bil pogledal nezakonsko mater, nezakonskega otroka? Le ne očitaj mi tega — in ne zareci se, tudi ti imaš hčer, da bi ji Bog odmeril drugačno pot, kakršno je tebi!»

«Da bi ji — res,» je odvrnila Tina in hudo ji je bilo. In pristavila je: «Toliko sem prestala že v teh mladih letih, da ne želim niti najhujšemu sovražniku teh muk. A zdaj je konec — in ne gre več tako dalje.»

«Vidiš, Tina, saj smo vse ženske reve. Meniš, da je bilo z menoj drugače? Da mi je bilo s tvojim očetom kakor v nebesih? A potrpela sem in potrpela še in še — in vsaka mora potrpeti. Že zaradi otrok. In sploh — kar tako ne gre in ne gre. Kam pride svet, če se boste kar takole ločili — za take malenkosti. Tudi v tebi je krivda, priznaj — in vrni se in trpi.»

«Že prav. Do smrti, kajne — in ko bom že golo okostje in bo hiša polna otrok — potem naj rečem hvala in kako lepo je bilo na svetu? O ne, ne! Jaz ne maram žive smrti in ne maram groba! Še sem tu — mlada sem še in ne bom se mrcvarila v takem mrtvaškem domu, v kakršnem sem bila doslej. Še bo lepo — le

nikar, mama, je vse zaman, ne pregovorite me, ne in ne!» Tina je odločno izgovorila zadnje besede in udarila po mizi.

«Moj Bog, Tina, kako me tepeš! Kako moreš! In kaj bo zdaj, kaj bo s teboj, kaj z Vando? Kam bosta?»

«Pri vas ne ostaneva in teh skrbi vam ni treba imeti.»

«Misliš torej v službo? Kolikor te poznam, služba ni zate in ne boš obstala nikjer,» je že bolj pomirjena odvrnila mati.

«Vem, vem — služba ni zame, kaj še! Niti ne mislim nanjo. Poročila se bom, da veste.»

Mati je od začudenja dvignila glavo in se naslonila nazaj.

«Kaj — kaj praviš?» je le s težavo izgovorila slednjič in pristavila: «Poročiti se misliš spet? Kaj zares noriš?»

«Ah, moj Bog, kako ste sitni, mati! Kaj me mučite s toliko vprašanji in razmotrivanji in tako dalje! Milijonarja vzamem.»

«Ki te že čaka, seveda.»

«Da, čaka me in še prav težko. Pa dajte, da vam povem, čeprav sem teh zgodb že do grla sita in jih moram praviti kar vsak dan posebej. Tak poslušajte in potem povejte, če norim ali ne.»

V kratkih besedah je Tina brž razložila, kako in kaj je z Gornikom in njo in kako z ločitvijo in da bo poroka v najkrajšem času. Mati je zmajevala z glavo, ob koncu pa se je že bližala Tininim načrtom in je dejala že vsa pomirjena:

«Prav za prav ti ne verjamem kdovekaj. Vendar, če je denar, že vem, da te bo držalo. Da te ima rad, je tudi prav, čeprav sodim, da tebi ni dosti zanj.»

«Kako to?» je vsa osupla vzkliknila Tina.

«Ker te poznam, saj si moja hči. In prav to me boli, če me sploh more še kaj boleti po vseh teh težkih potih iz mojega življenja! Veruj, Tina, da sem že kakor kamen. In glej, danes, takole sediva in si mi pripovedovala o svoji raztrganosti in zdaj spet, da si ločena žena, in spet, da se civilno poročiš z drugim. Kaj meniš, če bi imela še vso ono življensko, svežo silo v sebi, če bi si zdajle izrvala še teh nekaj sivih las, ki jih imam? Da se ne bi razjokala do obupa in v skrajnosti — da te ne bi zavrgla in spodila pri tej priči iz hiše?»

«Bežite, nikar ne glejte vse tako črno, saj ni prav nič hudega vse to in je le življenje, ki je pač zamótano, kakor sami veste.»

«Je zamótano, res — in nič prečrno ne vidim, saj to je, da ne vidim več takó. Bog mi odpusti, a jaz ne morem več in ne morem drugače. Tu si — delaj, delaj, kakor sama veš in znaš, ti sama boš trpela.»

«Ne bojte se, mati. Ljubezen in denar — to oboje je podlaga srečnega zákona.»

«Morda — v začetku, a ti nisi v pričetku; pri tebi je že drugo poglavje. — Glej, da se ne opečeš!»

«Ne bom se — in še vam bom pomagala.»

«Že mogoče, a ne verujem v to. — In kaj bo z Vando? Očim je sicer res boljši od mačehe, vendar tudi ta ni, ki ljubi otroka, kakor bi ljubil svojega.»

«Vanda pojde v zavod v Ljubljano. Sem že po poti sklenila to sama pri sebi. Pri vas, vem, da ne bi bila — in pri nama — ne maram, da bi kaj iztikala za besedami, čeprav vem, da bi jo Gornik rad videl pri sebi. Vendar — jaz nisem za to in kolikor vem, bo tudi Vanda rajša v zavodu. In bo tudi vzgoja boljša in za življenje je tudi prav, da gre malo med tuje ljudi in se pri- vadi vsemu.»

«Tako, tako. Morda imaš prav; da bi le šlo vse po sreči. To je že, če bo denar, to že gre, saj te poznam. Pa dobro torej; varuj se, od te poti ne bo potem nobene več.»

«To vem tudi jaz. Ah, sicer pa, mati, svet je velik in je širok, širok — in če ima človek še toliko hrepenenja po življenju, življenju, mati! — potem so tudi še pota, še in še so — in so tudi zame še.»

«Bog daj, no, Bog daj.»

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ivan Prijatelj:

(Konec.)

Poezija «Mlade Poljske».

8. Leopold Staff in ostali pesniki «Mlade Poljske». — Dočim so se neznatnejši poljski modernistični liriki v svoji dekadentski nebolgljenosti opajali z artizmom, takrat, ko sta se oba prometejsko-religiozna Ikara, Kasprowicz in Miciński, vznášala v dušnih torturah v nadzemske višine, v tem času, sredi najbujnejšega razmaha «Mlade Poljske», je dozorel tretji véliki lirik sodobne poljske literature — Leopold Staff, ki se je rodil leta 1878. v Lwowu, kjer je tudi dovršil filozofske študije. Njegova visokokulturna osebnost je vsesavala vase najrazličnejše vplive: v gibelu in lehkoti izražanja se je vzgledovala na Słowackega divni verzifikaciji, v simboliki ter intenzivnosti misli na Maeterlincku, čigar spise izdaja Staff v poljskem prevodu. Nietzsche, ta véliki pospeševatelj in obenem premagatelj dekadentizma, je vlil tudi v Staffove žile voljo do okrepitve samega sebe, voljo do moči in

do tvoritve novega človeškega rodu, višjega tipa človeka, ki ne bo tonil v nebogljenosti. Volja po činu in po notranji osvoboditvi ter preroditvi novodobnega človeka se ni vpodobila v «Mladi Poljski» v takšni pokojni in čisti uravnovešenosti v nobenem njenem poetu, kakor v tem genijalnem liriku, ki je začel z romantičnim dionizijskim plesom čutov in ustvarja danes v apolinični harmoniji, ki bi se mogla imenovati novoklasična. Prva zbirka Staffovih pesmi je izšla pod naslovom «Sanje o moči» (1901), sledil ji je «Gospod Twardowski, pet spevov o dejanju» (1902), nato «Dan duše» (1903), potem «Kot ptič nebesni» (1905) in «Cvetoča veja» (1905). Zadnje štiri lirične zbirke njegove se zovejo: «Usmevi ur» (1910), «V senci meča» (1911), «Labod in lira» (1914), «Mavrica solz in krvi» (1918). Izdal je tudi pet dramatičnih del pod naslovi: «Zaklad» (1904), «Godiwa» (1906), «Igračkanje» (1909), «Isto» (1913), «Lavorike» (1913). — Poleg vseh vplivov, skozi katere je šla njegova osebnost, čutimo v njem močno samorodno, jasno izkristalizirano individualnost, refleksivne, krepko intelektualne nature, ljubeče življenje in posegajoče v njega živelj z odločno, herojsko roko in voljo, da v duhu bogate srčne in umstvene kulture oblikuje nove življenjske like. Staff je virtuozen oblikovatelj poetičnih figur, vsak verz njegovih sonetov vsebuje svojo plastično sliko. Mojster ritmike in tonike je, s čimer dosega čudovita razpoloženja. Zlasti njegove tihe nočne meditacije, ko jesenski dež udarja na okna njegove sobice, ko se pesnik pogovarja s starodavno smreko «Wejmuto», ko ga breme monotoni ur zazibava in omrežuje s čarobno melanholijo, so vzorci refleksivnih občutij. Duševnost Staffova je polna sodobnosti, iz katere on nikdar ne beži v eksotične pokrajine. Tvorno življenje ljubi, svobodno, veliko opoldansko-vroče solnce, pojoč hvalo in slavo vsem elementom, stopnjujočim življenje. Obdarjen z bogato fantazijo se nikdar ne meče strmoglavno vanjo; vedno vlada nad njo s svojim budnim, osveščenim intelektom, ne razplavljajoč se v razlitem morju čuvstev. Ta okoliščina podaja njegovim umetninam znak klasične sorazmernosti. Vendar pa njegova pesem nikdar ne boleha na bledičnosti misli, preveč je polna toplega, dihačnega, iskrenega čuvstvovanja. Misel in čuvstvo tvorita v njem v skladu, stremeč po obogačenju in osvobojenju duše, po notranjem osredotočenju. Nekaznost resničnosti in življenjsko trpljenje kujeta njegovo srce, da postaja «izkaljeno, možato, zamisljeno in silno». Ne pričakujoč, da bi mu kje odzunaj prišlo «zlato razodetje», zableščalo solnce, ki bi mu razjasnilo skrivnostne globine neskončnosti, s svojim lastnim čuvstvom in svojo

lastno mislijo hodi možato svojo pot proti «kraljestvu, kjer veliki Bog vlada... ki shranjuje duše naše, zvezde, noč in zore... ki vodi človeka v temnem in neznanem poletu... odkod, kam in zakaj? O tem samo on zna». Med njegovimi dramami se odlikuje posebno «Zaklad» po kristalnih mislih, po risbi značajev in lepoti besede, vendar se v tej drami čustveni simbol nekoliko umika racionalistični alegoriji. Za šibkost dejanja odškodujejo v tej in ostalih njegovih dramah lirične in epične lepote. Pesniku se vidi, da je čistokrven lirik. V liriki ima Staff pravo bogastvo krasnih, svežih simboličnih slik, miselnih refleksij po lepoti hrepeneče duše; z artistično subtilnostjo oblikuje resničnost, vso boleost in radost modernega človeka, v čudovito melodičnih verzih in svobodnih kiticah v plemenite pesniške sanje, katerih stalni refren vrhoviči v vzkliku: Človek in sedanost morata biti premagana, zakaj «najmanj, kar nam je dovoljeno storiti, je: več!» — Njegova oblika, ki je bila poprej vsa v glasbi, dobiva v zadnjih njegovih delih dovršenost in izrazitost antične plastike. Njegovo izrazoslovje ima jako individualen vonj.

Iz neposrednega življenja ustvarja in iz polnega zajema poet, ne beži iz sveta, sredi njega stoji in iz njega tvori za človeštvo in za svoj narod. Ljubeč bolj tiho snovanje duha in kulture, nego bučne pridobitve dlani in civilizacije, prevaja Staff ne samo dela Nietzscheja, ampak tudi — sv. Frančiška Asiškega. Z bolestjo in krvavo ironijo preživlja svetovno vojno kot negacijo kulture v svoji v Harjkovu izdani pesniški zbirki. Ko pa za njegov narod prihaja moment, da si pribori svobodo, proslavlja Staff krepko voljo, vteleseno v silni desnici, proslavlja Bruta, ki «je bil eden in eno je imel pravico». Svoj narod kliče k čustvovanju, k misli, a tudi k delu, odporu in v — svobodo. Dočim se Kasprowicz in Miciński v svojih religioznih poletih dvigata nad življenje, izkušajoč prodreti k tajnim izvorom prabistvovanja, je Leopold Staff realen in veder, močan pojav življenja samega, poet, ki se udeležuje življenja s solzo, smehom, mržnjo in ljubeznijo. Nikak elementaren titan ni, ampak odzivna harfa sredi življenja, polna refleksij in sanj o notranji osvoboditvi in vnanji moči, o rojstvu novega človeka, ki bo potenciral človeške cilje v višino.

S poezijo Leopolda Staffa je bil premagan v «Mladi Poljski» «dekadent», pesnik, toneč v poltonih zibkih občutij, v skrajnem individualizmu, v nevrasteničnih «stanjih duše» in nirvani. Obvladovanje življenja, razvitje duševnih sil in stremenje po realizaciji notranjega ideala v vnanjem dejanju, vse to je prinesla v mlado poljsko poezijo Staffova moška pesem. V tem pravcu je

Staffu sledila in mu še danes sledi cela vrsta mladih poetov, ne da bi ga mogla doseči ali celo preseči. Na to pot sta se bila za Staffom odpravila dva rano umrla brata, dva sina slovitega poljskega romantika in svetovnega skitavca Karla Brzozowskega, **Stanisław** in **Wincenty Brzozowska**, oba ljubitelja umetnosti in klasične lepote, oba prevajatelja francoskih «parnascev» in simbolistov, oba iskatelj finejšega izraza za občutljivost moderne pesniške duše, katerih prvi je izklesal nekaj plastičnih sonetov in drugi kopo hieratično vznesenih simbolističnih verzov («Govo- reča duša», 1910). — Novega človeka, «sinu solnca», ki se ne bo dal premotiti izkušnjavcu satanu v puščavi, zove v življenje v svojih simbolističnih, v Staffovem pravcu zloženih pesmi **Józef Ruffer** (roj. 1878), izdaviš zbirko pesmi pod naslovom «Poslanica dušam» (1903). Pesnik, ki je po poklicu kipar, stremlji nad banalnostjo življenja, tako v pesmi kakor v vpodabljaajoči umetnosti, po večnem lepotnem idealu, ležečem v hrepenenju. Tvornost, ljubezen, prijateljstvo napolnjujejo njegov svet pesniških sanj, spremljajoč ga na vsakem njegovem koraku v življenje, v čigar vročino, vrvež in boj stopa pesnik z moškim pogumom. — Za Staffom je hodil nekaj časa tudi **Kornel Makuszyński** (roj. 1882), stremeč po sledovih lepote iz življenjske proze v višine. Vendar kaže njegova zbirka «Lov zvezd» (1908) mnogo več moderne literarne šablone, nego neposrednega občutka. Danes piše **Makuszyński** povesti.

Mnogo pesnikov, sledečih Staffu, se je še gubilo v brezplodnih kontemplacijah, v estetizmu refleksij, v ubranosti verza in iziskanosti oblike. Staffa ni dosegel noben teh epigonov, katerim nedostaja elementarnosti doživetij. Imena nekaterih izmed teh pesnikov so: **Stanisław Pieńkowski**, **Stanisław Wyrzykowski** (prevajatelj Nietzschejevih «Dionizijskih ditirambov»), **Bogusław Butrymowicz** (ljubitelj klasične lepote in prevajatelj Aristofana), dalje: **Marjan Zborowski**, izraževatelj krepkih duševnih doživetij v sijajni obliki, **Stanisław Barącz**, pesnik-slepec, pevec tihih, zamišljenih, plastičnih «Impresij» (1902); melanholik in poet angeljsko-eteričnih sanj **Edward Leszczyński** (roj. 1880), ki je izdal od leta 1901. do 1917. celih 6 zbirk pesmi. — Vsa ta Staffova šola se mnogo bolj kakor njen učitelj oddaljuje od neposrednega življenja, spletaajoč v vence umetno cvetje, prepleteno kakor z nežno pajčevino s sanjskimi in miselnimi nitkami, povešajoče glavice v zamišljeni melanholiji. Takšne so pesmi **Bolesława Leśmiana** (roj. 1879), prevajatelja Verhaerena, Paula Forta in drugih modernih francoskih pesnikov, **Aleksandra Szczyńskiego**, diskretnega,

silhuetnega izraževalca občutij in miselnih vzgonov, Jana **Rundbakena**, svetovnega popotnika in pesnika, zajemajočega iz krepke čustvenosti in posezajočega v miselne sfere; takšni so verzji mladega, zamišljenega Stanislawa **Milaszewskega** (roj. 1887), ki je vložil v svojo zbirko «Notranja gesta» (1911) veliko hrepenenje po čisti lepoti, ležeči zunaj resničnosti v imaginaciji, in sicer v verzih, ki so kakor izbrušeni iz draguljev in malce hladni. **Milaszewski** je preložil tudi več pesmi iz Rimbauda in Moréasa. — Stran od vsega tega sodobnega artizma poje svoje prisrčne, globoke občutene pesmice, polne sanj o «vesni, ljubezni in sreči», **Edward Słoński** (roj. 1874), mehak lirik srca in obenem moški poet, čigar pesem je v prvih letih svetovne vojne navduševala in vodila poljske legionarje v boj za domovino, «to, ki ni še propadla» (1915), pripovedujoč v čudovito tekočih, v uho in srce idočih verzih o bolestitih, bridkostih, junaštvu in ljubezni do matere Poljske.

V družbo Kasprowicza in Micińskiego, teh dveh žarkih, himničnih religioznih graditeljev poljskega duševnega svetišča, spada par svojevrstnih poljskih pesnikov, med katerimi sta najmočnejša pač **Artur Górski** in **Antoni Szandlerowski**. **Artur Górski**, katerega smo spoznali že kot urednika obnovljenega «Życia», je pesnik, pripovednik, dramatik in esejist, a liričen ton preveva vse njegovo delo. Kot esejist je napisal **Górski** dve knjigi: «*Monksalwat*» (1908) in «*K čemu je Poljska šla*» (1918), izmed katerih je prva izšla leta 1919. že v tretji izdaji. Ta knjiga je posebno značilna za **Górskega**. V nji se pisatelj bavi s problemom **Mickiewicza**, iz katerega dela nekakega poljskega legendarnega kulturnega svetnika, glasnika individualistične, religioznokulturne inspiracije, sloneče na dejanju. V vseh pesmih, povestih in sceničnih odlomkih **Górskega** zveni ena osnovna nota: želja, sezidati novo svetišče, hram duha, oprtega na religijo lepote in dobrote individualnih visokih duš, temelječih v svojem notranjem svetu vesti, v onem svetu mističnih praobčutij, v katerem se zlivata v eno Bog in svet, mit in kult. Svetišče, duhovnik in kmet so **Górskega** najpriljubljenejše besede. Njegov «mladi duhovnik» želi zidati svetišče «preko Rima», vzklikajoč: «Cerkve prostrano kakor nebo, polno zvezd. Vsak duh se lahko v nji povzpne na celo visokost svoje rasti. Pod kupolo te cerkve bodo njegovi orli krožili sredi bliskov. Vsi iz trde svetlobe izkovani. Cerkve sv. Janeza na tej zemlji.» Zasedranost vsega čutnega v nadčutnem, človeška ljubezen in svet kot dva neskončna odsvita zveze človeka z vse-mirom in večnostjo tvorita podlago individualistične vere in

pojmovanja Boga temu poetu in mislecu, poljskemu Emersonu, govorečemu svojim rojakom: «Ne gre za kult včerašnjega dneva, ne za novo razsodbo o lepoti, ker sila čarobnosti je edina njena razsodba, ampak gre za hram novega življenja, za svobodno bitje, imenovano človek, za tvoritelja bodočnosti svetá in njega usode.» Górski je preložil na poljsko tudi Shakespearjeve sonete in Dantejevo delo «Vita nuova». — V letu smrti Wyspiańskiego, največjega dramatika «Mlade Poljske», je presenetil Poljake s prvo zbirko svojih pesmi, izdano pod naslovom «Sodbo vam nesem» (1907) in pod psevdonimom «Ziemic» pesnik, o katerem se je po pravici mislilo, da postane naslednik velikega Wyspiańskiego. A prezgodnja smrt je skoro nato ugasnila življenje temu meteoričnemu pojavu. Ta pesnik je bil Antoni Szandlerowski (1878—1911), visokoumen, veren duhovnik, šibke, jetične vnanjosti, a poln izredne notranje poetične sile, kolebajoče v dramatični dinamiki od zemlje, katere se je «Ziemic» oklepil z vsemi nitkami svojega bitja, do Boga, h kateremu se je dvigal poetjasnovidec v vročičnih, mističnih ekstazah. Erotika Szandlerowskega v že imenovani prvi zbirki in drugi, naslovljeni «Confiteor» (1912), je bila sočna, potekla iz krogotoka žive, razžarjene krvi, iz katere je vzletavala v religiozne višine na krilih boginje lepote — umetnosti, ob ljudomili roki Kristusa, te najvišje personifikacije ljubezni in trpljenja, ki je kdaj hodila po zemlji. V boju med samosilniki in mogočniki ter ponižanimi in razžaljenimi je stal pesnik pogumno na strani poslednjih v imenu onega Kristusa, čigar blaga roka je bila zmožna vzeti v roke tudi bič. Poet je pozivljaj Izveličarja, naj stopi vnovič na zemljo, ne kot jagnje, ampak kot lev, ki naj z gromom svojega glasu razdrobi samosilnikom trone in — oltarje. V silni pesnikovi besedi odjekujejo odmevi «modernističnega» verskega pokreta iz početka stoletja v svečani frazeologiji sv. pisma in starodavnih cerkvenih očetov. Szandlerowski je bil lirik s silnim dramatičnim nervom. Napisal je tudi tri močne drame: svetopisemsko «Marijo iz Magdale», v kateri se Iškarjot maščuje z izdajstvom nad Kristusom v mnenju, da mu je Učenik sam odtujil ljubimko, dočim se izkaže, da je očitno grešnico izpreobrnil na pot pokore njen brat Lazar; dalje alegorično dramo Ljubezni in trpljenja «Triumf» in interesantno dramatično vizijo «Paraklet», v kateri nad razvalinami prestola in križa gradita ljubezen in umetnost «tretje kraljestvo» Absoluta na čisti sili dejanja.

V to sijajno korono neoromantičnega razcvita poljske lirike se je uvrstila tudi četa žensk, njim na čelu Kazimiera Zawistowska (1870—1902). Njene pesmi so izšle po prerani njeni smrti v

založništvu Miriamove «Chimere» pod naslovom «Poezije» (1904). Kakor svež cvetlični popek stoje njeni umotvori v bujnem buketu poezije «Mlade Poljske». Njeni soneti so polni diskretnih lepotij; stidljiva forma Zawistowske nalikuje grški ženski obleki, harmonično nagubani in s kamejo speti na prsih, vzvalovanih od strasti in pulzacij krvi. Kakor vsi neoromantiki tudi ona išče predvsem duše, zlasti ženske duše Eve, Nimfe, Kleopatre, Herodiade, Magdalene, zroč v sanjah bele, svete, požrtvovalne vizije Veronike, Terezije in Marije. Poljski ženskosti je dala Zawistowska dražesten izraz. Poznala je dobro moderno francosko literaturo in obogatila poljsko poezijo s prevodi nekaterih pesmi Baude-lairea, Vielé-Griffina, Samaina, Rimbauda in Verlainea. — Docela drugačen ženski pesniški tip predstavlja Marya Komornicka (roj. 1876), ki je izdala «Skice» (1894), dramo «Obtoženci» (1894), «Basni in psalmodije» (1900). Kljub temu, da je stala pod močnimi vplivi žolčljive mizantropije in retorike nekaterih istodobnih poljskih piscev, očituje Komornicka krepko samosvojo, bolj miselno nego artistično individualnost, burno, iščočo, uporno. Pisala je tudi literarne študije, pokopujoč v njih realizem in propovedujoč zmago modernega lirizma, razodevajoč v njih velik dar analize. — Priljubljena pesnica «Mlade Poljske» je bila Marya Wolska (roj. 1874), ki je izdala pod psevdonimom «D-mol» več zbirk poezij, na primer «Jesenska simfonija», «Thème Varié» (1901), «Praznik solncea» (1903), «S kresnih ognjev» (1904) in dramo «Swanta» (1906). Njena melodična pesem ne prihaja tolikanj iz globine duševnih doživetij, kolikor iz njene visoke literarne erudicije. Mehka in hrepeneča ženska duša njena sanja najrajša v okvirih pokrajinarstva, v katero veze staroslovanske motive. Njene preproste, tehtne kitice, polne melanholije, spadajo med najbolj sugestivne verze «Mlade Poljske». — V zamišljeno meditacijo potopljena je zvonka, hrepeneča pesem Bronislawe Ostrowske (roj. 1881). Kakor kažejo že naslovi nekaterih njenih pesniških zbirk («Opali», 1902; «Jesensko listje», 1905; «Mašne rute», 1910, «Angelom tonov», 1913), je to predvsem artistka, ljubeča sanje o majskem kraljeviču, o devojki prirode, rastoči pod poljubi srebrnih žarkov letne mesečine. Delikatna duša, bežoča iz muk življenja, ljubeča begotne prelive barv in silhuete postav, poslušajoča ob vodah tihih poljan melodijo ugašajočih večerov. Živeča v svetovni vojni kot begunka v ruskem Harjkovu postaja pri pogledu na grozote vojne junaška Poljakinja in piše «ABC poljskega romarja» (1916), vabeč v njem iz strun svoje lire pogumne

obsodbe na adresu «kramarskega kongresa Evrope» ter vzpodbujevalne klice samozaupanja na adresu svojih rojakov, da «nas današnji dan ne prekolne in jutrišnji ne pozabi». — Poleg imenovanih pesnic je «Mlada Poljska» vzbudila še dolgo, nepregledno vrsto manj značilnih poetk, izmed katerih naj bodo še navedena imena: Jadwige **Marcinowske**, slaviteljice ženskega deleža v poljskih narodnih bojih in obujevateljice junaških moških postav iz poljske zgodovine; Marye **Markowske**, glasnice socialne poezije, sočuvstvujoče s ponižanimi in razžaljenimi; Hanne Elzenberg, pišoče pod psevdonimom **Savitri**, pogumne, bojevite pesniške duše, hrepeneče po življenju-dejanju ter avtorke smelo koncipiranih literarnih študij; **Liliane**, ki je izdala svoje pesmi pod naslovom «Plameni» (1906), žareče od bakhantske pulzacije krvi; Marye **Czerkawske**, ki je izdala svoje «Poezije» (1912), potopljene v deviške sanje in hrepenenja. — V miselne in religiozne čustvene stopinje Kasprowicza in Micińskiego je stopila Marya **Grossek**, katere osnovna nota je trpljenje refleksivnega, filozofsko-estetičnega duha in katere verzi so muzikalični, čeprav včasih oblikovno ohlapni. Izdala je štiri zbirke pesmi, med njimi «Oslepelega orla» (1913) in «Meditacije» (1914). — Resnični glas ženskega srca odjekuje v sedaj subtilno-finih, sedaj pogumno-izrazitih pesmih Ille Kazimiere **Illakowiczówne**, vzletajočih iz sanjavega priznanja ženske slabosti na krilih poezije v sfero moškega upora («Ikarjevi poleti», 1912; «Tri strune», 1918; «Koleda poljske bede», 1917). «Mlada Poljska», ki je pripravila pesem zopet do dobrega slovesa, je vzbudila zlasti med poljskim ženstvom nebroj poetk. Število neznatnejših pesnic, pišočih danes pri Poljakihi pesmi, znaša legion.

«Mlada Poljska» pomenja za poljsko literaturo lirsko razlito in vzvalovano morje. Umetnost ter poezija, oblikujoča življenje, uglašajoča ga na visoko noto narodnega duševnega preporoda, gospodujeta izza preloma stoletja v poljski literaturi. Pesem, ob izteku stoletja še tako anemično nebolgljena, dobiva po preteku enega desetletja na lice zdravo rdečico. Kavarnsko in kabaretno dekadentstvo izumira, potem ko je izpolnilo svojo nalogo: prosvedočilo duševno razdvojenost «fin-de-siècla», razvilo izrazno fineso do viška in v rafinirani muzikaličnosti verza vpodobilo svoja hrepenenja po lepoti. Umrl je Zygmunt Zenon **Idzikowski** (1884—1911), pristni zastopnik tega dekadentstva, kateremu se je pri vsem njegovem tetmajerskem senzualizmu izvila včasih iz prsi tudi pesem antične harmonije. Rano je umrl Mamert **Wikszemski** (1872—1908), uglašen na zvonko melanholično noto ukrajinskih

narodnih pesmi. Utihnila je mladostna, mnogo pogumnejša pesem Włodzimierza **Koniecznega**, v svetovni vojni leta 1916. padlega poljskega legionarja. — Končno je pred nedavnim umrl tudi pesnik ekstatičnega razmaha fantazije, stremeče v brezbrežnost poljskonarodnega in občečloveškega duha, ter pisec simbolističnih novel, Tadeusz **Nalepiński** (1879—1918), duševni sorodnik Micińskiego in velik mojster poetičnega izraza. Tudi s pesnikom in slikarjem Jerzym **Niementowskim** (1889—1918), umorjenim na tragični način po Ukrajincih, je šel v grob eden izmed onih lirikov «Mlade Poljske», ki so v pesmih, polnih iskrenosti duše in mehke obćutij ter finih prelivov, dajali izraza globoki otožnosti in visokim sanjam pokolenja.

«Dekadent» je danes domalega izginil iz poljske literature. Na njegovo mesto stopa življenja željen mladeniški novi rod, ki oblikuje v vrvežu neposrednega življenja nove vrednote ali pa se potaplja v skrivnosti domače grude. Lepote poljske pokrajine je odkrila pravzaprav šele «Mlada Poljska» zlasti v svojem umetnostnem kultu Tatre in Zakopanega. Tu na Tatri, kjer je Tetmajer dobil vzore za svoje krepkočutne in plemensko-samorasle junake, govoreče po gorjansko, kjer je slikar in pogumni pionir nove umetnostne kritike Witkiewicz našel prototipe svojih prirodnih modrijanov, kjer je Miciński zidal svoj skrivnostni hram poljskega duha, tukaj je zasidral svojo individualnost, tu je našel korenine svojega bitja tak odličen pesnik poljskega neoromantizma, kakršen je Władisław **Orkan-Smreczyński** (roj. 1876), ki je že takrat, ko so še drugi poetje «Mlade Poljske» iztezali roke po «nagi duši», objemal in poljubljal zemljo svojega domačega podkarpatskega zatišja in pel svoje mračne, samotne, vroče pesmi («S te otožne zemlje», 1903), pisal svoje fragmente, novele, povesti — prave epopeje v prozi — in svoje drame. Orkanu je sledil njegov ožji rojak Józef **Jedlicz** (roj. 1879) s svojimi močnimi refleksijami, potopljenimi v nedrja prirode, v naročje matere in pestunje pokolenj, rodne grude, v kateri realni človek občuti svojo skrivnostno krvno zvezo s praprirado in večnim bitjem človeka.

V drugi polovici XIX. stoletja, ko so začeli Poljaki zlasti v Avstriji dihati prosteje in se je razvilo svobodnejše in bogatejše družabno ter društveno življenje, se je jela oglašati v njih literaturi tudi satirična struna. Visoki subjektivizem «Mlade Poljske», zaničljivo zroč z viška navzdol na malenkostne materijalistične interese meščanske inteligence, ji je dajal razmah. V dnevnikih strankarskih praskah se je v podlistkih mnogoštevilnih dnevnikov

proizvajalo marsikaj, kar je hotelo biti literarna satira. Zastopnik žolčljive, režeče žurnalistične satire, prehajajoče pogosto v pamphlet in paskvil, je Adolf Neuwert-Nowaczyński (roj. 1876), ki je nekdanj šibal razne izrastke družabnega življenja od plesnivih filistrov do kabaretnih modernistov v brezštevilnih, pogosto strankarskih in osebnih kupletih, parodijah, domislicah in travestijah («Opičje zrcalo», 1902; «Anekdote», 1903 itd.). Pozneje je pokazal, da ima tudi resnejši literarni talent, in sicer v svojih dramatiziranih kronikah («Sedem dram», 1904). — Artistični satirik «Mlade Poljske» pa je Jan Lemański (roj. 1865), ki je izdal svoje satirične verze v zbirkah «Bajke» (1902), «Novena» (1909), «Basen o pravdi» (1910). Veliko esprita je tudi v njegovi knjigi «Ironična proza» (1904) in v «Žrtvi kraljice» (1906). Samotar, nagnjen k mizantropiji, je opazoval Lemański ljudsko neumnost, zlasti nezmisliv inteligentne filistrske množice za umetnost in poezijo. Pod živalskimi alegorijami je v svojih nesmrtnih «bajkah» izročal smehu hinavščino, nizkoto in komizem sodobnega meščanstva. Obdarjen z nenavadnim talentom duhovite igre z dvomiselnimi izrazi je znal najti delikatno sredo med moralističnim patosom in med vulgarnim pričkanjem, dokazujoč v slednjem svojem verzu, da je resničen poet, hrepeneč po lepoti, harmoniji in sili. Njegov dovtip je hladen, refleksiven, brez smeha, učinkujoč s tem, da mirno stavi najvišjo duševnost ob najnižjo banalno materijalnost. Njegova «Novena» pri vsej svoji dobrodušnosti grize do krvi. Jezik in stih sta mu poslušna kakor mojstru-strelcu, ki zadeva s svojimi poetami vedno v črno, v «povprečno povprečnost» warszawske meščanske dušice. Njegova fantastična povest «Žrtev kraljice» se sme v svoji klasični satiričnosti postaviti ob stran najboljših Swiftovih del. V nji se z neizprosno, a dobrodušno ironijo razkrinkuje na eni strani filantropična društvena darežljivost, ki je na drugi strani zgolj trivialni egoistični sibirizem blaženih bogatašev. V Lemańskem je dobila «Mlada Poljska» satirika, ki je obenem resničen poet in umetnik besede ter visok socialni moralist. — Manj poetične, a bolj družabno in politično žgoče so človeške satire v živalski obleki, ki jih zлага Benjamin Hertz (roj. 1872). Izšli sta dosedaj dve zbirki pod naslovoma: «Bajke» (1903) ter «Bajke in satire» (1911). Tudi Hertzeva dobrodušna, vseskozi umetniška satira dovtipno zbada bleščečo svetsko trivialnost, ko na primer opisuje gos, ki jo je zasnil orel, a ona ni hotela zapustiti blata in svojega gosjaka. Še rajši pa so Hertzeve strelce naperjene proti ruskemu volku, ki dolži poljsko jagnje, da mu kali vodo. — Staro

poljsko satirično bajko in duhovito besedno igro je z imenovanima dvema obnovil tudi Tadeusz Żeleński (Boy), (roj. 1875), ki je nekdanj v lehkotni popevki Bérangerjevega sloga bičal družabne slabosti. V preteklem desetletju pa se je Boy kot mojster poljske besede docela posvetil prevajanju velikih svetovnih literarnih del in je izdal na primer vsega Molièrea in več romanov Balzaca v izbornem poljskem prevodu.

Genijalno delovanje Stanisława Wyspiańskiego (1869—1907) sicer ne spada neposredno v ta površni pregled novejšje poljske lirike, temveč v dramatiko «Mlade Poljske». A toliko se mora reči tudi tu, da vodijo neštnevilne niti poljske novejšje lirike v nesmrtni umetniški organizem dramatičnega orjaka Wyspiańskiego, čigar drame so polne lirizma, ki tvori obenem najvišji izraz sodobne poljske duše, vse njene čuvstvenosti in miselnosti, njenih upov in brezupov, bolesti, ljubezni in srda, globoke vere in grizočih dvomov, oblikujoč se v poetični tehniki, ki jo označuje izrazitost, muzikaličnost, preprostost in hkratu visok artizem.

Lirika «Mlade Poljske» leži danes pred našimi očmi završena. V literarno zgodovino in v spomin čitajočega občinstva odstopa v čutno-opojnih razpoloženjih plameneči Tetmajerjev lirizem. Z artizmom in estetizmom prepojene mehke duše, utekajoče pred bučnim življenjem naroda v somrake svojega izoliranega individualizma, se umikajo vedno bolj v ozadje. Doba živčne utrujenosti in studa nad življenjem mineva. Volja po moči in pogumnem dejanju, ne samo izražena v verzifikaciji, ampak uporno brodeča v krvi in prožeča se v jaki življenjski dinamiki, se je že pred svetovno vojno oglašala v pesmih Zdzisława Kłeszczyńskiego (roj. 1890) in med vojno v junaških, zanosnih, patriotično-bojnih verzih Józefa Mączke (1888—1918). V celi vrsti najnovejših mladih pesnikov se v poljski liriki, kakor v poeziji vseh velikih narodov, uveljavljata po vojni nov nemir in novo iskanje: za prehodnim futurizmom — ekspresionizem. To današnje pesniško pokolenje se ne zamikuje več v začarani krog subtilnih individualnih občutkov, temveč se meče z vsem elanom vélike volje po dejanju, uporu in razmahu v neposredno življenje in v podnebesne višine, poudarjajoč kot svoje geslo silo one notranje ekspresije, ki se ne ogleduje več sama sebe liki moderni Narcis, ampak hoče in želi iz sebe ter iz resničnosti na podlagi dosedanjih umetnostnih in kulturnih pridobitev tvoriti nove vrednote in nov, boljši, lepši in višji svet za novega, boljšega, lepše čutečega in višje stoječega človeka.

Janko Glaser:

Moj ded.

Moj ded je bil kovač,
petdeset let kovač:
je petdeset let pred ognjem stal,
je petdeset let železo koval.
Šumela je voda mu preko koles
ves dan in vso noč in bobnela čez jez,
in preden je bila zarja živa,
že pela po naklih so težka kladiva.
Teman in ožgan je pred ognjem stal
in s trdo roko si usodo koval —
moj ded je bil kovač,
petdeset let kovač.

Sedaj izmučen počiva,
njegova kladiva
po naklih več ne bijo.
Zaman pod zemljó njegovo uho
še rado bi čulo znani zvok:
o, da vsaj oddaleč, zamolkel, globok
še enkrat do njega, do njega vzdrti
v ta težki molk prsti,
življenja pojočega sladki odzvok!
In da ga zbudi in nazaj ga pozove
v nekdanje zarje, v nekdanje dneve,
tja, kjer je nekoč sredi ognjev stal
in z vročo roko si usodo koval —
moj ded kovač,
petdeset let kovač!

A tiha je zemlja, ni vanjo odmeva
življenja tam zunaj in zarje in dneva;
umolknila pesem je zvonkih kladiv,
ugasnil žerjavice plamen mu živ.
Zdaj drugi ob ognjih življenja stojimo
in kujemo srečo si z mlado rokó,
zdaj drugi poslušamo pesem, ki mimo
življenja jo valí deroči neso.
A že je tudi nad nami, o,
kladívo težkó:

kmalu v prah z njim razspe tudi nas kovač,
večno kujoči čas-kovač.

Alojz Kraigher:

Martin Klobasa.

V zimski noči so drčale sani po snežni cesti. V širokem stožcu luči, ki jo je izžarevala voznikova svetiljka, so se dvigala in so padala, valujoče kakor čoln na morju, okrogla zadnja bedra obeh kobil. Obrisi širokih hrbtov in uprege, poskakujočih komatov in suvajočih glav so se izgubljali v sopari, ki se je vzdigovala iz penečih se živali. Kraguljčki so zvončkali, da je bilo komaj čuti topot kopit in škripanje sani.

Na nebu so žarele zvezde. V motni belini je bežalo sneženo polje in se je izgubljalo v sencah gozdov in brd in gričev.

Kobili sta se vzpenjali po zadnjem klancu proti trgu. Voznik je priganjal in švrkal z bičem.

«Hii, fuksa, — po zdravje voziš, ne po smrt! — Ee, prama, — nikar se ne obešaj nanjo, ko se nam mudi!» — se je jezil izpod sršočih brkov, pokritih z ivjem, in dvignil luč, da bi pregledal cesto pred seboj.

Kobili sta močneje suvali z gobci in se prestopali hitreje, sopihajoč navzgor in tu in tam zdrsavajoč s kopiti po spolzki cesti.

Na razpotju je krenil voznik na stransko pot in ustavil pred pritlično, precej gosposko hišo, ki se je zmrznjeno stiskala pod nekoliko prenizko streho. Vrgel je plahto preko konjskih hrbtov, posvetil z lučjo k vratom in pritisnil na gumb električnega zvonca.

Tenko in drdrajoče je zazvenelo iz hiše, prestrašeno odmevajoč po veži in vzbujajoč tesnobo, ko da kliče nekdo na pomoč. Voznik se je ozrl po oknih in čakal, da se kdo prikaže. Pogled se mu je za trenutek ustavil na stekleni črni deski, s katere so nerazločno poblisketavale zlate črke zdravnikovega napisa.

Zavesa je zdrknila kvišku, okno je zaropotalo in se napol odprlo. Ženska glava, zavita v ruto, se je prikazala:

«Kdo je? Kaj želite?»

«Klobasa! Andrej Klobasa izpod Graščine! Brat Martin je bolan. Saj ga gospod poznajo; mnogokrat jih je že k bolnikom vozil. Zdaj pa potrebuje sam zdravnika. Pljučnica bo ali kaj! Pokličite gospoda, s sanmi sem tu!»

«Takoj pokličem! Le počakajte nekoliko!»

«Prosim! Lahko noč, gospa! Nič ne zamerite, da sem budil iz spanja!»

«Tega smo že vajeni! Lahko noč!»

Andrej Klobasa se je vrnil h konjema in si posvetil okoli njiju, da bi pogledal, če je uprega v redu. Fuksi je segel v gobec in ji popravil uzdo; pramo je potrepal po zatilju in ji nategnil jermen pri zaslonkah. Pogovoril se je z obema polglasno mrmrajoč in se počasi vrnil k vozu, popravil sedež za zdravnika in čakal nanj...

Skoraj nato sta se vozila z zdravnikom po klancu doli v mrzlo noč.

Voznik je sedel nekoliko okornejše nego prej — morda zaradi majčkene zadrege pred gospodom poleg sebe. V levici je držal svetiljko, ki mu je tolkla ob koleno, da je steklo šklempetalo in je plamen omahoval. Oblečen je bil navidezno precej lahko, samo orokavičen je bil s kožuhovino; a zdelo se je, da ne čuti mraza.

Zdravnik se je stiskal v kožuh, da mu je bilo videti izpod kučme in iz visokega ovratnika komaj oči in nos. Njegov pogled je strmel v svetiljko, naočniki so mu pobliškavali v utripajočih žarkih. Bil je srednjih let in nekoliko slaboten, obrita lica so mu bila za spoznanje upala.

Če ga Martin Klobasa kliče in ponoči kliče, bo že sila. Martin je bil varčljiv in skop. Čeprav je bil precej nadložen in kašljav, ni hotel nikdar slišati, da bi bil bolan in da bi potreboval zdravnika. Vozil ga je mnogokrat k bolnikom v vasi, da je kaj zaslužil z vožnjo. Izpraševal je včasih po domačih sredstvih za otroke, za prehlad, za maternico in za to in ono, a vedno je zelo previdno pazil, da bi ne zašel s pogovorom predaleč. Z ogorčenjem je zavračal sumnjo, da bi bil zdravnika morebiti sam potreben — za svoje ali zase. Enkrat samkrat mu je pripeljal ženo; a poznala se mu je nejevolja. Zamahoval je z roko in trmasto ponavljal: — Saj ji ni nič! Premalo je, premalo spi; a dela so zmerom polne roke — kajpada — kakor pri meni in pri vseh na kmetih! Bog pomagaj, delati je treba! — Saj imaš prav! — je rekla žena; a človek se nazadnje zdela in zbolil! Še ti boš zbolel — če že nisi! — Martin pa se je zakrohotal, kakor da je slišal nagajiv dovtip. — A zdaj ga je menda res prišlo...

Sani so zavile z glavne ceste na stransko pot. Zdaj jih je vrgla trda zvišenina kvišku, da je zahreščalo v deskah; zdaj so se podršale s trebuhom po robu odmetanega snega, ki je ležal ob obeh straneh pretesnega kolovoza. Kraguljčki so zvenčali — kričeče in ščemeče; kobili sta pohrzavali in otepali z glavama; iz nozdrvi so se jima vzdigale meglice in ivje se jima je belilo na gosti in dolgi zimski dlaki.

Andrej Klobasa je nategnil vajeti in se ozrl k zdravniku:

«Tri dni je Martin že bolan, pa ni dovolil, da bi šel po vas!»

«Aha...»

«Saj ni nič! — je godrnjal. — Nekoliko prehlajen sem; bo že boljše! A kuhala ga je vročina in kašljal je. Bilo je poznati, da trpi. Danes pa mu je postalo hujše. Zbada ga pod srcem in sapo mu zapira...»

«Hm...»

«Pa se je prestrašil: — Če ne bo vseeno pljučnica! — In zdaj kar čakati ne more, da bi vas pripeljal!»

Andrej je švrknil z bičem in popravil zdravniku odejo na kolena.

«Ne — umreti pa še ne! Nikakor ne! Strašno se boji umreti! — Popoldne sem bil pri njem. Takrat se je že začel nekoliko bati, da bo bolezen morda resnejša nego si je domišljeval; a dovoliti ni hotel, da bi šel po vas. — Zdaj pa... Trdno sem spal in — vrag vedi — težko sanjal... Bilo je že po polnoči, ko sem se zbudil — poten in ves prestrašen. Saj ne vem, če daste kaj na sanje... Sanjal sem, da je Martin umrl. In ko smo ga položili v krsto in ko sem segel po pokrov, da ga zabijem — se je mrlič naenkrat zganil in pogledal s svojimi mrtvimi očmi — in strašna groza je bila v njih... In začel se je upirati in otepati in brcati — in kričal je: — Nikar! Nikar! Saj je premajhna! Saj je pretesna! Za božjo voljo, Andrej, nikar! Nikar! — Tlačil sem ga v krsto in pritiskal nanj pokrov — on pa se je upiral s komolci ob stranice in z glavo in z nogami ob končnice, da je hreščalo v deskah... in smo se bali, da raztrešči krsto... Od neznane groze mi je butalo srce in v glavi sem bil čisto zmešan...»

«To so bile hude sanje!»

«Hude sanje, gospod zdravnik! Bog nas obvaruj vsega zlega! — Ko sem se zbudil in je strah še trepetal po meni — je nenadoma zaropotalo po hišnih durih. Prišli so me klicat, da bi napregel in šel po vas. — Ne vem, če daste kaj na sanje...»

Zdravnik je zamišljeno gledal v noč:

«Morda pa ne bo tako hudol!»

«Bog ve, človek nič ne ve! — Za življenje bo še vse bolj skop nego je bil za stvar!»

Pa se zdrzne in švrkne z bičem.

«Hii, fuksa! Hii, prama! Zdravje vozita, ne smrt!»

Kobili sta se vzpeli s sanmi na zadnji klanček. Zdrčalo je navzdol po grapasti cesti, da je butalo in suvalo. Luč je zablestela iz teme. Voznik je krenil skozi odprto leso na dvorišče.

Na majhnem gričku je stala nizka, stara hiša; tikoma poleg nje pa se je vzdigalo veliko in mogočno gospodarsko poslopje.

Celo v temi se je razločilo, da so zidovi novi in da je streha še svežerdeča.

Andrej Klobasa je zapeljal pod širok napušč pred hlevi in ustavil konja...

V nizki sobi z majhnimi okenci in z zakajenim lesenim stropom je vladal polmrak, ki ga je medlo razsvetljevala sajasta svetiljka, viseča nad hrastovo mizo v kotu. Lončena krušna peč z zapečkom in nadpečkom in s klopjo okrog podnožja, otroška postelja in zakonska postelja, klopi za mizo in par stolov pred njo, nekaj pobožnih slik po stenah in razpelo v kotu, pred katerim je brlela večna lučka — to je bilo vse premično in bogastvo v sobi.

Tesni prostor je bil skoro natlačen z obiskovalci. Nekateri so zdravnika obstopili in pozdravljali. Zlasti sladko se mu je nasmihaval sosed Barba, bolnikove žene svakinja, ki je gospodinjala na rojstnem domu Šipkovih in ki si je domišljevala, da ji je nekdanja v težki bolezni zdravnikova pomoč življenje rešila.

Zdravnik je snel orošene naočnike in jih obrisal, da se je mogel sploh razgledati po sobi. Sleknil je kožuh in sezul visoke vrhnje škornje iz klobučevine. Potem je stopil k peči in pritisnil roki k lončenim kahljam, da bi si ogrel premrle prste. Bil je v zadregi — kakor vedno, kadar je prišel k bolniku, posebno če je bilo več ljudi navzočih. Sosed Barba se je hotel šegavo otresti:

«Ali sem vam takrat jaz pomagal, Barba? Po navadi je drugače: — Če je bolnik umrl, je kriv zdravnik; če je ozdravel, mu je pomagala narava! Ali ni tako?»

«Ne, ne, gospod zdravnik! Le še zdaj Martinu pomagajte kot ste takrat meni!»

Bolnik je ležal v postelji in se s hrepenečimi očmi oziral za zdravnikom. Ta se mu je približal:

«Dober večer, gospod Klobasa — ali prav za prav dobro jutro, saj bo že skoraj jutro!»

«Bog daj, da bi že prišlo jutro, gospod zdravnik — in da bi že prestal to noč — če bom še dočakal dneva!»

«Zakaj pa že tako zelo obupani, gospod Klobasa?»

«Zbada me, da mi zapira sapo, gospod zdravnik!...»

«Potrpi, Martin!» — Barba je stopila k vzglavju in mu položila roko na čelo. «Gospod zdravnik so ti prinesli dobro jutro — tudi za tvojo bolezen dobro jutro! Zdaj bo zbežala pred zdravnikom kakor noč pred solncem!»

«Ali bo res kaj pomoči, gospod zdravnik?» — Bolnikov obraz je bil jokavo skremžen in njegov vprašujoči pogled je bil krčevito

uprt v zdravnika, kakor da bi hotel brati iz oči, ali mu je odločeno ozdravljenje ali mu je že smrt zapisana. Njegova desnica je planila izpod odeje in stisnila zdravnikovo roko: — «Rešite me, gospod zdravnik! Vse bom plačal! Vse bom dal! Le zdravje mi vrnite!»

Barba mu je potisnila desnico pod odejo:

«Zaupaj, Martin! Zato so tu, da ti pomagajo!»

«Pogum, gospod Klobasa! Na prvi pogled ni videti, da bi bilo že tako nevarno!» — Zdravnik se je pripravil, da ga preišče.

«Ali me boste preiskali? Franca! Kje si, Franca?»

Njegova žena je spravila ljudi iz sobe; zaprla je vrata, snela svetiljko s stropa in pristopila k postelji, da posveti.

Martin Klobasa je bil koščen in mršav mož. Oči so mu ležale v globokih, temnih jamah. Jaremnice so mu štrlele iznad udratih lic in koža se je svetlikala na njih; pa je bilo videti, ko da se razpenja dvoje voščenih jarmov od oči do ušes. Lase je imel ostrižene, še skoraj črne; bolj sivkasto je bilo že strnišče na licu in krog ust. Nos mu je bil žolt in šiljast; spodnja čeljust nekoliko naprej potisnjena. Ustnice so bile brez oblike, okorne, debele in mesnate; kožica na njih je bila kakor usnje. Ko je bil zdrav, so mu ležale bele pene slin na ustnicah; zdaj so mu bile izsušene in razpokane, da so zijali črni jarki z njih. Pri govorjenju so ga bolele, da si jih je ščitil z roko in da si jih je komaj upal premikati. Zobje so mu bili močni in rjavi, jezik velik, suh in črn.

Njegova žena mu je bila precej podobna. Bila je mršava in koščena kakor on; imela je udrta lica in štrleče jaremnice; a ustnice so ji bile tenke in čeljusti škrbaste.

Zdravnik je končal preiskovanje in spravljal svoje orodje v žep. Sédél je na stol, ki mu ga je prinesla Barba, prijel bolnika za žilo in se zamislil.

Martin je utrujen ležal. Obraz se mu je kremžil od bolečin in dihanje mu je bilo naglo. Svoj vprašujoči pogled je uprl v zdravnika, poln upa in obupa in slabe vesti in vere v pomočnika.

«Ali je pljučnica, gospod zdravnik?»

«Pljučnica! V tem času je mnogo pljučnic... No — vi ste močan in čvrst...»

Zdravniku je bilo nekoliko tesno. Naslonil je glavo v levo dlan in še vedno obtipaval bolniku žilo... Zdelo se mu je, da gre za preprost slučaj, ki poteče bržkone ugodno, vendar ga je nekaj zadrževalo, da bi takoj izrazil svoje mnenje... Bal se je, da bi preveč ne obljubil...

«Ali bo pomoč? Ali ni prepozno?» — Martinov glas je bil proseč in ves skesan.

«Kaj bo prepozno, norček?» — Barba mu je z robcem obrisala znojno čelo. Njene vodene oči sredi pegastega, prevelikega obraza, obrobljenega s predivastimi lasmi, so se blaženo smehljale. «Kako pa je bilo z mano? — Umirala sem že — pa je prišel gospod zdravnik in mi je vzbrizgnil v kožo — in sem oživela in ozdravela... Pa bi tebi ne pomagal? Saj še ne umiraš! Zaupanje imej! — Kajne, da bo pomoč, gospod zdravnik?»

«Seveda bo, Klobasa!» — Vzpel se je na stolu in izpustil bolnikovo roko. «Pljučnica — brez komplikacij! Žila je dobra, srce zdravo... Pogum, Klobasa — z božjo pomočjo jo zmagate!»

«In z vašo, gospod zdravnik!»

«Zaupanje imej, Martin!» se je oglasila žena Franca. «Saj niti verjeti nisi hotel, da si bolan; zdaj bi pa naenkrat toliko cagoval!»

«Kdor veruje in ne caga, si k zdravju pomaga!» — je pridejala Barba.

«Kar je mogoče, vse poizkusimo!» — je rekel zdravnik in se je obrnil h gospodinji, da ji dá potrebna navodila...

Andrej Klobasa je vstopil v sobo in z očmi pozdravil brata. Počakal je pri vratih, da bi ne zmotil zdravnika pri razlaganju. Martinu ni bil skoraj nič podoben. Bil je večji in močnejši; imel je lepo, krepko rezano glavo z orlovskim nosom in visokim čelom.

Bolnik ga je poklical k sebi in ga tiho vprašal:

«Ali si odpravil kobili, Andrej?»

«Sem, Martin, nič ne skrbi!»

«Nazaj pa z mojimi pelji!»

«Vse pripravljeno, Martin, le miren bodi!»

«Hvala ti, Andrej, vse bova poravnala!»

Martin ni imel niti za hip miru. Ves nestrpen je bil in razigran, povsod je imel oči in za vse se je briga. Tako nenadoma ga je napadel strah pred smrtjo in s takšno silo ga je napadel, da je bil ves zbežan in da mu je bilo njegovo duševno ravnotežje popolnoma porušeno. Vse pregloboko se je zavedal, da je glavna oseba dogodkov, ki se odigravajo v njegovi hiši — in v njem je prevladovalo čustvo, da doživlja najvažnejšo in najresnejšo dobo svojega življenja. Bilo mu je pri duši, kakor da mora prestati težko preizkušnjo — preizkušnjo, ki bo odločilna za njegovo življenje ali — za njegovo smrt...

Zdravnik se je dogovoril z gospodinjo in se je obrnil k njemu — in on mu je ujel desnico in mu jo je stiskal in ga je vlekel k sebi — in jok mu je raztrgal izraz v obrazu:

«Saj me boste ozdravili, gospod zdravnik? Ne pustite me umreti, ko je moje delo komaj do polovice dovršeno in ko me glavno šele čaka! Tako lepo imam vse v glavi! Kdo bi to izvršil, če bi jaz umrl? — O; gospod zdravnik, vse bi obtičalo! Ženska ni za to! In otročiči... Poglejte moja dva otročička! Deklica ima tri leta in deček jih ima komaj sedem! Pridi bližje, Francek! Pridi, Nežikal!»

Otroka sta se stiskala v zapečku in se nista zganila od tam. Zdravnik je stopil k peči in se je pošalil z njima. Ko se je vrnil k postelji, je zajavkal bolnik iznova:

«Kajne, da se potrudite? Že zaradi otročičkov se potrudite?»

«Seveda se potrudim, Martin! Zmerom sem vam na razpolago, podnevi in ponoči! Kadar hočete, pa kar pošljite pome! Samo ne obupajte, za božjo voljo! Saj ni tako hudo! Bolezen zmagate — prav gotovo jo zmagate, Klobasa!»

«Kajne, gospod zdravnik? — Ali se spominjate, kako ste občudovali moje hleve, ko sem vas vozil mimo? Lepši kot graščinski so se vam dozdevali! — In zdaj sem sanjal, da bi si še hram postavil! Lep in velik, kakršen bi pristojal k takšnemu gospodar-skemu poslopju! — Ali vidite, kako je revna naša bajta? Zamenarjena in zapuščena! Popravlјati bi bilo treba; pa sem si rekel: — Potrpi, Martin, saj si sezidaš novo hišo!»

«Ne govorite preveč, to vam škodi, gospod Klobasa!» — ga je poizkusil zdravnik ustaviti. A Martin je bil v ognju in ni mogel nehati. Čeprav je naglo in naporno dihal in je govoril z mnogimi presledki, je bil tako prevzet in tako navdušen od svoje misli, da je bruhalo in vrelo iz njega in da mu je v očeh žarelo in da ga je vzdigovalo v postelji:

«S temi le rokami sem sezidal svoje hleve! Skoraj čisto sam sem jih sezidal! In skoraj zastonj, gospod zdravnik! — V lastnem gozdu sem lesa nasekal in ga obtesal in ga zvozil. Na lastni zemlji sem nakopal ilovice in žgal opeko. Apna sem navozil in kamenja in železnine... Vse lepo počasi in tekom let... Svinjine sem si nakopičil in drugih živil, da sem imel za delavce in zidarje. — Samo kmet zmore to, gospod zdravnik! Samo kmet je kakor kralj na svoji zemlji! — Znesel in zgradil sem si kraljestvo; — zdaj sem hotel, da si še dom postavim — kraljevski dom, gospod zdravnik! — Letos sem nasekal les in ga navozil; preko zime bi ga obtesal. Jeseni potem — sem nameraval, da bi žgal opeko.

In drugo spomlad, gospod zdravnik — drugo spomlad bi morda zidal! — A zdaj... a zdaj, gospod zdravnik?...»

Kot zamaknjene so se vpirale njegove oči v zdravnika. Upanje in vera, prošnje in molitve so bile v njih; a obenem je migljaj v njih dvom in je trepetal v njih strah in je drgetala groza obupa...

Žena je zajokala ob koncu postelje:

«Martin! Martin! Saj boš zidal!»

Nežika v zapečku je zavekala; pa jo je stisnil Francek k sebi in skril njena usta na svojih prsih, da je njen jok nenadoma potihnil, kakor je bil naglo planil.

Barba je odmajevala z glavo. Njene oči so izražale zdravniku presenečenje in začudenje, da imajo ljudje tako malo zaupanja in vere v njegovo umetnost:

«Saj bo vse dobro, kajne, gospod zdravnik?»

«Pomirite se, gospod Klobasa!» — Zdravnik mu je stisnil roko in se nagnil k njemu: — «Vse storim za vas! A prepričan sem, da bi tudi brez zdravnika — premagali bolezen! Vi imate voljo za življenje, silno voljo, Martin, ker imate lepo in veliko nalogo pred sabo! In čvrsto in žilavo naravo imate, Martin! Narava in volja pa sta dve zdravnici, ki jih nosi človek v sebi in ki vse premagata!»

«Ali res verjamete, gospod zdravnik?»

«Verjamem, Martin! Zdaj pa mi obljubite, da boste mirni in da boste kolikor mogoče malo govorili in da boste vse ubogali, kakor bo zahtevala vaša žena, ki sem ji vse lepo razložil!»

«Obljubim, gospod zdravnik! Najlepša hvala za tolažbo in za — upanje!»

Zdravnik je vstal, da se odpravi...

— Ko se je vozil proti domu, je bil tih in ves zamišljen. In Andrej poleg njega je bil tudi tih in ves zamišljen; — šele po dolgem molku skoraj sredi poti se je nekoliko poniglavo obrnil k onemu in plašno vprašal:

«Ali imate upanje, da jo bo zvozil, gospod zdravnik?»

«Gotovo! Saj ni tako hudo!»

A v zdravniku je že ves čas naraščal rahel strah, če ni ob bolniški postelji — po svoji slabi in nepopravljivi navadi — zopet enkrat — preveč obljubil? — In zdajci se je spomnil sanj, ki mu jih je bil pripovedoval Andrej Klobasa... in strah mu je šinil iz srca v vse kosti, da mu je zagomazelo po telesu... Kako ubogo in beraško je njegovo zdravniško znanje — kako klaverna in nebogljena je njegova zdravniška moč v teh večnih in tako obupnih bojih z boleznijo — s smrtjo?!...

Pod tržkim klancem se je Andrej zopet obrnil k njemu:

«Kako pa je bilo takrat z Barbo? Njo pa ste zares iztrgali iz krempljev smrti?»

«Vraga sem jo bil iztrgal! Človek ima včasih srečo, da pride pravi trenutek k bolniški postelji!»

Andrej ga je ošinil z nejevernim pogledom in ni vedel, ali se oni šali ali misli resno.

Zdravnik mu je razložil, kako so njegovi uspehi mnogokrat resnični in zasluženi in mnogokrat samo navidezni in kako je mnogokrat njegova in vsa človeška učenost popolnoma brezplodna. In s trpkim čuvstvom v srcu se je spomnil, da je bil prvi povod njegove zdravniške slave prav ta slučaj pri Barbi; — a če bi jo bil kdo drugi prestrašil z ostro iglo, kakor jo je bil on prestrašil z vbrizganjem zdravila — pa bi jo bil morda prav tako oživel in ozdravil. Bridek nasmeh mu je zaigral krog ust...

In če je zdaj v resnici — zopet enkrat — preveč obljubil? ... Kako je pripovedoval Andrej? ... Začel se je vpirati in otepati in brcati — in kričal je: — Nikar! Nikar! Saj je premajhna! Saj je pretesna! Za božjo voljo, Andrej, nikar! Nikar! — Tlačil ga je v krsto in pritiskal nanj pokrov; oni pa se je vpiral s komolci ob stranice in z glavo in z nogami ob končnice, da je hreščalo v deskah... in so se bali, da raztrešči krsto... Od neznane groze mu je butalo srce in v glavi je bil čisto zmešan...

In tudi zdravniku je utripalo srce... In zdelo se mu je, kakor da se on sam zaganja in lomi in trga deske — in razbija krste... krste pa so zmerom trdnjše in močnejše in zmerom več jih je — in zmerom več...

Ko se je poslovil od voznika in se je spravil spat, je bil zopet enkrat nezadovoljen sam s seboj in s svojim poklicom, z vsem svojim dejanjem in nehanjem, z vsem življenjem svojim... Črv nevredni — ali imaš res pravico — ali imaš res pogum — posegati v roko usode in se boriti z njo? — — — Kako ubogo in beraško je njegovo zdravniško znanje — kako klaverna in nebolgljena je njegova zdravniška moč v teh večnih in tako obupnih bojih z boleznijo in — s smrtjo?!...

Martin Klobasa je bil že v zrelih letih, ko je postal gospodar na domu. Bil je še samec in brez razmerja z žensko. Nekdaj — kot mladenič — se je bil spečal z deklino, ki se je tudi z drugimi podajala. In ko je porodila, je imel neskončne sitnosti in nešteto potov krog odvetnikov in krog sodišč, preden se mu je posrečilo, da se je otresel očetovstva in da se je rešil plačevanja oskrbnine

za otroka. Zanj je bilo popolnoma gotovo, da ni bil oče on in da si ga je deklica izbrala samo zato, ker je bil iz premožne hiše in ker je od njega lahko več zahtevalo nego od koga drugega. Prepričan je bil celo in dokaz se mu je malone posrečil, da ga je bila takrat deklina namenoma poiskala in zapeljala, ker se je že čutila mater z drugim — siromašnejšim človekom. To ga je bilo izmodrilo in — tako prestrašilo, da se ni nikdar več podajal z žensko.

Njegov oče je bil nenavaden mož. Podoben je bil starejšemu sinu Andreju, ki se je že zgodaj ženil od doma in si je pridobil lepo posestvo s čvrsto ženo in z bogastvom. Tudi oče je bil Andrej, a bil je še za glavo večji od sina. Bil je pravi hrust in še na starost najzaljši in najkrepkejši dedec v fari. Zato pa je bil precejšen zapravljevec, ki ga ni zdržalo v domačem tesnem domu. Iskal je družbe in se zlasti rad pajdašil z gosposkimi ljudmi. Po hajkoval je po gostilnicah in veseljačil v mestu. Nekdaj so ga postavili celo za kandidata pri volitvah. Takrat je zapravil četrtno premoženja, pa je le propadel. — Zadnja leta je bil vdovec in se je na različnih krajih ženil.

V onih časih je sin Martin precej pretrpel. Imel je že vso mladost za sabo. Delal je na domu vse življenje in se gnil na mesto očeta — in zmerom upal, da postane danes ali jutri gospodar. Zdaj pa mu naj pripelje stari novo gospodinjo v hišo in naj rodi otroke z njo in ga naj nazadnje izrine z domačije... Martin ni smel razmišljati in si ni smel predstavljati vseh možnosti in vseh posledic; bal se je, da bi zdivjal ali da bi se mu v glavi zmešalo...

Očeta pa je končno omamila natakara pri farni krčmi, da se je zapil pri nji in da je tičal v krčmi noč in dan. — Martin si je nekoliko oddahnil; saj je bilo vendar izključeno, da bi oče jemal deklica, ki je imelo razen njega še celo kopo vaških fantov in ki bi mu dom izpremenilo v javno hišo. A ko se je začel na tihem bati, da bi mogel zapiti dedec v svoji poblaznjeni strasti celo kaj takega nameravati — mu je nenadoma priskočila usoda na pomoč.

Neko nedeljo se je vozil z očetom domov od fare. Oče je bil vinjen, da je imel motne oči in da se je na sedežu nevarno majal, a vajeti ni hotel prepustiti sinu. Vozil je prismojeno in poganjal konja, da je bil ves penast in zdivjan. Cesta ni bila slaba in skoraj brez nevarnosti. In vendar se je na položnem klancu zgodilo, da sta ponesrečila.

Očetu, ki je imel cigaro v ustih in ki mu ni hotela dobro vleči, da se je mučil z njo, so se zapletle vajeti v rokah — potegnil je v nestrpnosti prenašlo in narobe — konj je skočil v stran, da je

zadelo kolo ob kamen — oje je udarilo žival po gobcu in se je zamotalo v uzdo — gospodar je še bolj nategnil vajeti in švrknil z bičem — in konj se je splašil in zdirjal skokoma po klancu dol... Martin je ves prepaden planil in poizkusil, da bi iztrgal očetu vajeti iz rok — ta pa ga je sunil proč in vstal, da bi stoje premagal konja. Z vso težo svojega telesa se je obesil na vajeti in se sklonil vznok... Drdralo je z neznansko naglico navzdol... Zdajci je kolo iznova butnilo ob obcestni kamen — voz je odletel in se prevrnil, vajeti so se utrgale — in stari je treščil v loku z voza na tla in z glavo ob kanton...

Martin se je pobral in hitel, da ustavi konja, ki je drsal voz za seboj... Pomiril je splašeno žival in vzdignil voz. Oje je bilo zlomljeno, vajeti in uzda so bile strgane. Obrisal si je obraz in si otepel hlače in suknjič in zaklel:

«Zdaj imaš hudiča, dedec stari — štor pijani!»

V tem trenutku se je pripeljal za njim koleselj in na njem soseda Šipka hčerka Franca, ki se je tudi vračala od fare. Pre-293
strašena je ustavila in pokazala na starega:

«Kaj pa oče? — Ali se je ubil?»

Zdaj šele je Martin pogledal in priskočil k ponesrečencu:

«Bog nebeški — ubil se je!»

Priklicala sta ljudi iz bližine. Spravili so mrliča na koleselj — privezali so zadaj Klobasov voz in pripravili za silo Klobasovega konja — in spremljali gospodarja na njegovi zadnji žalostni poti iz gostilnice domov...

Martin je nastopil dediščino in gospodarstvo. Njegovo hrepenenje je bilo izpolnjeno in začel se je pripravljati, da izvede svoje načrte, o katerih je sanjal že preko dvajset let.

Najprej se je ozrl za gospodinjo. Sosedova Franca ni bila lepa in je bila komaj nekoliko mlajša od njega; a zdelo se mu je, da mu jo je Bog poslal na pot, ko mu je ob očetovi smrtni uri tako nenadoma prispela na pomoč. Razen tega je bila precej premožna. Priženil bi z njo gozdov in nekaj polja, da bi lepo zaokrožil svojo posest; priženil bi tudi nekaj denarja, s katerim bi skoraj lahko poplačal očetove dolgove, ki bi ga drugače močno trli. In vzel jo je — in rodila mu je dvojce otrok — in nikdar se ni pokesal, da si jo je izbral za ženo. Bila mu je zvesta in pokorna in vdana pomočnica, ki je imela polno razumevanja za njegov bogati in nekoliko prešerni cilj.

Njegov namen je bil, da si postavi novo domačijo. Tik za staro hišo na majhni vzvišini naj bi stali njegovi veličastni hlevi

z obširnimi gospodarskimi prostori. Na drugem koncu tega poslopja — nekoliko višje in v pravem kotu nanje — naj bi stala nova hiša, lepa in velika kakor majhna graščinica. Natančno je imel izdelan ves načrt o razdelbi hiše in njeni notranji ureditvi in opremlitvi. V podzemlju bi jo podzidal v vsem obsegu z obokanimi kletmi, ki bi imele pode iz betona. V pritličju bi bila lepa kuhinja z gospodinjskimi prostori, z dnevno sobo in s spalnicami za gospodarja in gospodinjo in za otroke. V nadstropju bi za enkrat opremil samo dvoje manjših sob za posle; drugi prostori bi služili kot shrambe za žito in za sadje. Popolno notranje ureditev in opremljenje nadstropja bi si prihranil za pozneje, ko bi otroci že odrasli in bi postalo pritličje polagoma pretesno. Nasproti gospodarskemu poslopiju na drugem koncu hiše bi stala šupa za vozove, drvarnica in kozolec. Tako bi bilo od treh strani obrobjeno dvorišče, lepo in prostrano, ki bi prehajalo na zadnjem koncu v razkošen in gosposki vrt z gredicami in z belimi stezicami, s prostorno odprto lopo in z lično ograjo. Za vrtom bi se razprostiral njegov bohotni sadovnjak, ki ga je nameraval še povečati in pomladiti in obogatiti. Na obeh straneh in zadaj njegovi travniki in njegovo polje, ki se vzpenja deloma že po bregu gor do njegovega solnčnega vinograda. In tukaj v svoji vinski gorici, ki bi jo leto za letom prekopaval in prenavljal in na vse strani razširil in zaokrožil, bi postavil končno krono vsega svojega dela — lepo zidanico, ki bi morala biti mična in vabljava kakor mestna vila.

Dobršen del svoje naloge je že dovršil. Gospodarsko poslopje je že stalo in z belimi zidovi in rdečo streho gledalo v dolino, oznanjujoč Martina Klobase blagostanje. Dvorišče je imel izmerjeno in deloma že izravnano; navoženo in zasuto, kjer so zijale poprej vdrtine v zemlji; odkopano in odpeljano, kjer so bila tla grebenasta. Svinjaki iz močne hrastovine so že stali poleg hlevov, kozolec je stal, vodnjak je bil izkopan in skoraj že do delan. Sadovnjak je bil razširjen z ravnimi vrstami mladega drevesja; celo vinograd je bil nekoliko povečan in prenovljen. Prihodnje leto je nameraval postaviti šupo za vozove in novo drvarnico in pripraviti vse potrebno za zgradnjo stanovanske hiše...

A zdaj ga je bolezen vrgla v posteljo... In zdaj je ležal in čigoval in ni vedel, ali bo smel izvesti svoj načrt in izpolniti svojo življensko nalogo — ali bo moral nenadoma oditi in zapustiti svoje delo in pripustiti, da ne bo morebiti nikdar dovršeno in da bo morda še to propadlo, kar je on sezidal v potu svojega obraza in v mukah svoje duše?...

S kakšnim ponosom je bil gledal svoje hleve! Kako se je bil postavljaj z njimi! Postal je bil skoraj ošaben zaradi njih! — S čuvstvom dostojanstva in samozvestne veličine je gonil govedo iz hleva in nazaj in je naprezal konje in jih sprežal in jih snažil in krtačil in jim polagal krmō in jih napajal in vzklikal nad njimi in govoril z njimi! ... Pri vseh svojih kmetiških opravilih se je kretal resno in važno, ponosno in veličastno, da bi se komaj kralj tako ponašal ob izvrševanju svojih kraljevskih poslov! Bil je v resnici kakor kralj — kralj v gnojnih škornjih in z gnojnimi vilami namesto žezla v roki! ... Samo kmet je kakor kralj na svoji zemlji! ... A zdaj, ko si je hotel postaviti še svoj kraljevski dom — zdaj naj ga zadene usoda in mu naj odmeri mesto vročega življenja v kraljevskih sobanah — mrzel počitek v pre-majhni in pretesni krsti, zbiti iz nekaterih desk? ...

Sredi noči je nenadoma planil zdravnik iz spanja in se dvignil v postelji. Srce mu je burno utripalo in strah mu je izpreletal mozeg. Nekoliko zmedeno se je oziral po temni sobi, dokler se ni prepričal, da je doma in v svoji postelji in da se ni nič zgodilo. Potegnil si je z roko preko čela in prisiljeno zazeהל.

Žena se je zbudila:

«Kaj je? Ali je zvonilo?»

«Ne! A zdi se mi, da pridejo pome!»

Segel je zopet in si potegnil odejo preko ramen.

«Odkod? Ali si naročil?»

«Sanjal sem!»

«Sanjal?» — Žena se je zasmejala, ker je mislila, da se šali. Iztegnila je roko proti njemu in jo položila na njegovo zglavje. On je z desnico segel v njeno dlan, z levico se je dotikal ob njeni roki do njenih toplih pleč:

«Sanjal sem, da nosim veliko podolgovato skrinjo po zaduhlih rovih in hodnikih temnega podzemlja. Že se mi je zdelo, da sem dospel do izhoda in da se mora odpreti tema pred menoj... Tedaj mi je nenadoma zropotala skrinja iz rok — in izhod se je pogreznil v noč... Tesnoba mi je stiskala srce in groza me je bilo, kakor da je smrt pri meni...»

Žena mu je stisnila roko:

«Ali te je še vedno groza? — Kaj je bilo v skrinji?»

Zdravnik je umaknil svoje roke in se odel do brade, kakor da ga je zazeblo:

«Martin Klobasa bo umrl!»

Žena se je prestrašila:

«Ali mu je slabše? Včeraj si še upal, da ozdravi!»

«Bojim se, da sem se zopet enkrat — zaman zaganjal...»

Tedaj je zadrdralo v veži — električni zvonček je zavriščal svoj prestrašeni, glušeci klic...

«Pa ni bilo slišati voza!» — Žena je skočila iz postelje in se za silo odela, pa tekla v sprednjo sobo, da vpraša skozi okno.

Ko se je vrnila, je bila vsa preplašena:

«Andrej Klobasa je tu! Martinu je slabše! Pravi, da se zelo mudi! Tekel je naprej, šipek je z vozom že na klancu.»

Zdravnik se je oblekel in se hitro odpravil...

Sredi noči so bila na Klobasovem domu vsa okna razsvetljena in v hiši je bilo vse pokonci. Sosedje in sosede, sorodniki, prijatelji in znanci, odraščeni in otroci so bili zbrani v kuhinji in v veži in v bolniški sobi in so se razgovarjali o Martinu in o njegovem življenju, o njegovem kmetovanju in o njegovem delu, o njegovi bolezni in o njegovem — smrtnem boju...

V sobi je bila miza z belim prtom pognjena in na nji je stalo razpelo s svečami ob obeh straneh... Bilo je videti, da je bil pravkar duhovnik, ki je Martina zadnjikrat izpovedal in obhajal in mu dal sveto poslednje olje...

Bolnik je ležal z bledimi in upadlimi lici. Oči so mu bile globoko vdrte in zaprte. Dihanje mu je bilo težko in rožljajoče.

Gospodinja je stopila k njemu in se ga rahlo doteknila:

«Gospod zdravnik je tu!»

On je z naporom okrenil pogled k zdravniku in dvignil roko proti njemu. Komaj slišno — kakor v kratkih mukah — je izpregovoril:

«Vi ste se še potrudili, gospod zdravnik? — Jaz sem se spravil z Bogom!... Rekel sem, naj vas ne mučijo, ko mi ne morete več pomagati!»

«Ali ste se pomirili, gospod Klobasa?»

«Gospod Jezus Kristus me je pomiril! — Zdaj sem pripravljen! — Hvala za vašo skrb, gospod zdravnik!»

Njegova žena je zajokala:

«Ali je res že vse zastoj? Ali ni več pomoči? — Kdo nam bo zdaj dom sezidal?»

Martinove oči so se za hip široko odprle — in spet zaprle... Prsi so mu lovile sapo... vedno višje mu je rožljalo v njih — kakor da mu jih hoče voda zaliti — in mu izplaviti — dušo iz njih...

Tedaj je stopil Francek izza materinskega krila in se stisnil k nji in pogledal ob nji navzgor... Obedve roki je tiščal v hlačnih žepih:

«Če bo oče umrl, bom pa jaz sezidal hišo!»

Nežika je zavekala:

«Saj ata ne bo umrl!»

«Pa če bo...» — je odgovoril Francek moško.

Oče je iztegnil roko k sinu, ki je položil svojo desnico vanjo... Še enkrat je odprl umirajoči svoje oči — z blaženim pogledom je ošinil svojega naslednika — in jih zatisnil — in izdihnil...

Zdavnok Březina je v življenju ponisal žestega zdravila: ker to mu mineta vzeli poprej počepno mesto?
Václav Burian: *pobeda je bpa. jasna. tudi veš rabejnih*

Otakar Březina.

nehavadič Pet: 25/5 923

I.

Kakor bi stopil iz gotske katedrale z bogatimi vitražami v visokih oknih, z lepimi slikami biblijskih in krščanskih alegorij na globokoobokanem stropu in z monumentalnimi skulpturami trpečih svetnikov na oltarjih; iz katedrale, poplavljen z vonjem nežnega kadila in s svetlobo številnih dolgih sveč, v kateri belooblečeni duhovnik služi slovesno mašo in človeški rod pobožno klečeč tiho šepeta svoje molitve, dočim mogočne orgle igrajo in igrajo: včasih meditujoče preludije, včasih sferične andante, včasih himnične impromptu...

Približno tak vtis imaš pri čitanju Březinove poezije. Kakšna elektrizujoča sila, kakšna moč sanjanja, drgetanja barv, kakšen priliv tonov! Tak se ti je javil Březina že v prvi svoji zbirki in tak — toda tekom svojega razvoja še duhovitejši in kompliciranejši — se ti javlja tudi v ostalih svojih delih.

Otakar Březina je kontemplativen lirski mistik, pesnik-filozof čudovite forme, polne melodične glasbe, divnih in bogatih slik ter prekrasnih oblik in barv. Takega smo ga spoznali že nekako pred pet in dvajsetimi leti, ko je iznenadil ves češki literarni svet s svojim prvim pesniškim delom «Tajemné dálky» (Tajinstvene daljave). Takrat je presenetil ne samo s svojo ekskvizitno formo, temveč tudi z globokimi mislimi, v čemer se je takoj dal slutiti resničen pesnik ter dozorel umetnik. Pokazal se je nenadoma kot bleščeč meteor¹ in vzbudil začudenje in navdušenje zlasti med Česko moderno, ki se je prav v tej dobi porajala

¹ F. V. Krejčí, Český mystik a symbolista, Rozhledy 1895.

in ki je imela v časopisu «Moderní revue» svoj glavni organ. Ni čuda torej, da so o njem pisali kakor o nekem magu in zaklinjavcu življenja,² kateri je v svoji moravski osamljenosti ustvaril delo najvišjih umetniških in kulturnih vrednot.

V prvi svoji zbirki «Tajinstvene daljave», ki je izšla leta 1895., se je pokazal Březina kot lirski pesimist, ki do samih korenin preživlja in analizira osebno trpljenje.³ Realni svet ga rani, življenje ga tišči. Trda pota življenja ga odbijajo, da beži od njega. Zato zapušča zemljo in njeno žalostno lepoto, ki jo je bolj spoznaval v snu nego v resnici, in odhaja k mističnim daljavam fikcij in snov. — Z bolestanje in s smrtjo se odrešuje iz zemskih temnic. Njegova duša, sproščena telesnosti, dehtivo prisluškuje tajinstvenim glasovom večnosti, ki jo napolnjujejo s tragičnimi nerешenimi vprašanji: je-li to konec? ali začetek novega življenja? In tu se odvarja pred pesnikom misterij kozmosa: vse neskončno vsemirje dobiva v njegovem očesu drugo podobo. Njegova usta šepetajo molitev: pesnik hoče objeti in spoznati vse, kar se rodi, živi in umira, ves večni tok preteklega, sedanjega in še nerojenega življenja. S svojo magično silo ga hoče preliti v svojo dušo, da bi rešil zmisel življenja samega.⁴

To je vsebina misli v njegovi prvi zbirki. Pesnik se trudi zajeti življenje sub specie aeternitatis, zgrabiti to, kar je od vekov neizpremenljivo kot temelj življenja in vseмира. Na realni svet reagira ne samo z intelektom, temveč tudi s čuti, organiziranimi finejše in kompliciranejše, nego je to bilo pri starejši generaciji. Ta realni svet mu je samo simbol drugega duhovnega sveta, ki se skriva za svetom posameznih pojavov. In tako je postal Březina glavni utemeljitelj češkega simbolizma, ki se je istotako, kakor v zapadni Evropi, tudi v češki književnosti javljal kot reakcija proti racijonalističnemu realizmu in formalističnemu romantizmu. —

V tej dobi, izza sedemdesetih let preteklega stoletja, se v češki književnosti hitro menjavajo literarne smeri. Jedva se je pojavila ena in se še ni popolnoma razvila, že se je spet oglašala druga, tako da so v devetdesetih letih bile druga poleg druge štiri pesniške šole, katere so se sicer odločno borile med seboj, četudi so se medsebojno dopolnjevale.

Tako se je že izza sedemdesetih let razvijal in v umotvorih Jaroslava Vrchlickega dosegal svoj najvišji višek kozmopolitični

² F. V. Krejčí, Český mystik a symbolista, Rozhledy 1895.

³ Novák-Novák, Přehledné dějiny české literatury, 3. vyd. str. 600.

⁴ Jiří Karásek ze Lvovic, Pestrá knihovna, č. 26, Predgovor.

romantizem, ki je bil reakcija proti stari rodoljubni poeziji s Svät. Čechom na čelu. Proti tema dvema smerema pa se je jel porajati že v osemdesetih letih zlasti pod vplivom ruskih realistov novodobni češki realizem, ki je hotel biti kritična revizija vsega minulega in sedanjega češkega življenja v politiki, kulturi ter umetnosti. V poeziji je reševal ta novi realizem stvarnost in sodobnost hkratu, in ker se je rad pečal s perečimi vprašanji modernega življenja, je imel tudi močno socialno noto. Njegova metoda je bila anatomska in analitična, v formi pa je poudarjal enostavnost umetniških sredstev. Predstavnik tega češkega pesniškega realizma je postal v devetdesetih letih pesnik I. S. Machar, nekaj let starejši sodobnik Březine. Toda ta literarni realizem je v kratkem postajal bolj in bolj znanstven nego umetniški ter je pogosto ostajal preveč na površju. Ni čuda torej, da se je proti njemu kmalu pojavila nova reakcija v simbolizmu in dekadencizmu, ki sta pod vplivom zlasti francoske umetnosti spet poudarjala zahtevo forme in notranjosti. Ta nova simbolistična umetnost si je postavila nove višje cilje: v realnem svetu in vsakdanjem življenju hoče s pomočjo intuicije prodreti prav do korenin bitja, hoče v svetu realnih pojavov objeti to, kar se v njih neizpremenljivo skriva kot odmev večnosti. Namesto realnih pojavov išče tipe in ideje, namesto življenja — njega simbol in sintezo. Njeni novi dovzetnosti je bilo treba tudi novih izraznih sredstev; ni ji več zadostoval niti patetični in stalni verz Vrchlickega formalizma niti enostavna in preprosta poetika Macharjevega realizma. Impresionistično ubrana si je torej ustvarila tudi svoj osebni stil: predvsem je oprostila verz retorske teže in kriččega kolorita in ga popolnoma prilagodila plastiki dejanja in melodiji pesniškega vtisa. Zlasti je poudarila vrednost zvoka, barve in pojma v besedi. Ta tip simbolistične umetnosti je v češki književnosti utelešen zlasti v umotvorih Otakarja Březine in Antona Sove.

Otakar Březina se je takoj v prvi svoji zbirki pokazal za pesniškega predstavnika te nove smeri v češki poeziji. V njej je sicer večinoma še ostal pri stalnem, pravilnem ritmu in njegova zunanja forma je še strogo akademska strofična forma, ki jo je že pred tem iznigovala romantična poetika Vrchlickega, toda njegov stih je že poln novih nenavadnih metafor, prekrasnih oblik in barv, prelestnih rim in melodične godbe, kar vse je v popolnem soglasju z globoko vsebino in dejanjem njegovih ekstaz in halucinacij.

Še v svoji drugi zbirki «Svítání na západě» (Svitanje na zapadu), ki je izšla leta 1896., se Březina spočetka oprijemlje te

čvrste strofične forme. Toda njegove metafore so že postale smelejše in napram njegovi prejšnji impresijonistični in subjektivni dovzetnosti je zavladal v njegovih pesmih objektivni značaj. In zaradi tega se je tudi izpremenil njegov stalni ritem in postal svobodnejši: pesnik, ki je sam postajal sigurnejši, je razbil svojo prejšnjo strofično, preveč akademsko obliko in porabil prosti verz, čigar formo mu diktira arhitektonika razvijajočega se dejanja, da bi s tem še sugestivneje izrazil svojo idejo-vodiljo, nakazano že v prvi zbirki, idejo o odrešiteljski moči bolečine in smrti.

Pesnik začenja smatrati boleost za pot, ki ga vodi k doumevanju tajne. Ker mu je bila usojena tragika nežitega življenja (posledica tajinstvene podedovane krivde), si išče nagrade v kontemplaciji vsemirskih tajnosti, v katerih kraljestvo ga baš vodi njegova boleost, ki je bila že od vekov prisotna v življenju njegovih prednikov in ki mu je določila njegovo pot. V svoji boleosti se često obrača na Boga, Brezimmnega, stvaritelja in daritelja boleosti in smrti. Ta njegov Bog, najvišja sinteza, je blizu ali eno z bogom panteistov. — Kontemplacija o smrti ga še včasih polni z grozo. Toda končno se vendarle jame zavedati svojega transcendentalnega cilja, ki mu žrtvuje zemljo in svojo osebno srečo.⁵ Misel na smrt ga torej ne plaši več. S smrtjo se mu odvarja novo življenje, nov svet idej, svet transcendentalnega. Smrt, «angel žetve», odpravlja izbrance, drugim pa «poje o težkem in neprekinjenem delu na večnih poljanah».

Tako se je pesnik osvobodil od svojih boleosti in tug ter od svoje osamljenosti in tako je premagal svoj pesimizem iz prve zbirke. Ko se je odrekel vsej zemski eksistenci, je opustil tudi svojo prejšnjo analitično metodo in subjektivno stališče ter došel tekom svojega težkega razvoja k mističnemu nazoru, k idejnemu simbolizmu.

Zbirka «Větry od pólů» (Vetri od polov), ki je izšla leta 1897., pomeni vrhunec te poezije. Še dalje, nego v prejšnjih zbirkah, se je pesnik odvrnil od vsega realnega. Čim najgloblje se potaplja s svojo notranjo silo v najskrivnostnejše kote duše in ustvarja v zanosnih himnah cel nov sistem mistike, ki preko vseh tradicionalnih prvkov staroveških in krščanskih znanosti vre iz modernega prirodoslovnega monizma;⁶ poedinčeva duša in duša vesoljstva, posamezno življenje in sožitje vesoljnega stvarstva — vse

⁵ Novák-Novák, Přehledné dějiny české literatury, 3. vyd. str. 600.

⁶ Novák-Novák, Přehledné dějiny české literatury, 3. vyd. str. 600.

to je združeno v eni sami nerazdeljivi celoti, v kateri je vse en sam pojav, ena sama ideja. Vsled tega mu konkretna zemlja, zla materija in nemirna sodobnost tonejo v mistični večnosti.

Tukaj se je pokazal Březina pesnika velikopotezne sinteze; tu se je lotil zedinjenja in osredotočenja svojih idej. Svoje prejšnje dualistično pojmovanje sveta je nadvladal s centralno idejo o notranjem edinstvu vesoljnega stvarstva, vsega dogajanja in mišljenja; z ljubeznijo do vesoljnega stvarstva se je odrešil čuvstva skrivnostne podedovane krivde; v kozmičnem bratstvu stvari in sorodnih duhov je našel povračilo za grozo osamljenosti; družabno bedo je premagal z vero v neprekinjeni nravni razvoj človeštva; napore in bolečine poedincev je vtopil v harmoniji vseмира; vso človeško boleost je premagal z vero v umetnost in njeno odrešiteljsko moč.

Zbirka «Vetri od polov» je ena sama sinfonija mističnega optimizma. Njeni religiozni vsebini odgovarja tudi njen himnični slog liturgijskega in bogoslužnega značaja: zato ima cela vrsta pesmi obliko molitev ali prerokovanj, psalmov in ditirambov. Smelemu poletu pesniške misli, njeni plastiki in dinamiki je prilagodil umetnik Březina tudi svojo formo: prosti ritem stihov, ki so često popolnoma nerimani, ter strofično zgradbo. Vsečina in forma sta v njej v popolnem skladu: vse je na svojem preizkušenem mestu, nič ni podrejenega, vse ima svoj posebni in celokupni zgradbi odgovarjajoči odnošaj. Razen tega se je v njej pesnik pokazal absolutnega umetnika.

Tako iznegovani pesniški in umetniški značaj si je Březina ohranil tudi v svojih poslednjih dveh zbirkah. V zbirki «Stavitelě chrámu» (Stavitelji hrama), ki je sledila tretji zbirki po dveh letih (1899), je spet obrnil svoj pogled proti zemlji: z vrtoglavih višin kozmosa spet prisluškuje glasovom zle snovi in skeptične sodobnosti. Toda pesnik se ne peča več s svojo lastno boljo, temveč je objet od kolektivne bolesti: bol posameznika se mu raztaplja v tugi vesoljstva. Zato postavlja predse človeštvo v zaključenih skupinah: sanjarske samotarje, živeče v popolni slogi s narodo; delavce civilizacije, katerim je delo največje razkošje; ohole posameznike, silnike: učenjake, trgovce in oblastnike; prekrasne in zagonetne ženske, obetajoče strasti; potem prihajajo «milijoni razdedinjenih», ki jim predvsem velja njegova ljubezen; med temi korakajo stavitelji hramov, to so pesniki in učitelji človeštva, ki so graditelji bodočega boljšega sveta: bolest in delo smatrajo za odrešitev od tajnostne podedovane krivde; njih razmerje do žene je vse čisto: oni gledajo v nji mater in sestro;

njih poslanstvo velja tisočim trpečih, ki jih je treba najeti za zgradbo hiše božje; da bi mogli to delo vršiti, jim je odrečena vsa zemška radost.

Pesnik, obrnivši svoj pogled proti zemlji, je spet občutil grozo pred mračno eksistenco zemskega življenja, čigar težo je heroično vzel nase, da bi vsemu stvarstvu pokazal pot v mistično domovino duš. V epilogu knjige pozdravlja zemeljsko pomlad, ki je zanj simbol duhovne pomladi, t. j. življenja, ki kot reka spe v morje luči, kjer človeka pričakuje gotovo osvobojenje. In tako je preko vseh temin in ožin zemskega življenja ostal pesnik zvest svoji ideji evlucijskega optimizma, ki jo je še dovršenejše izrazil v zadnji svoji zbirki «Ruce», ki je izšla leta 1901.

V tej nam spet zazvene vse pozitivne vrednote njegove mistike.⁷ V njej je čim najjasneje izražena njegova optimistična vera v zmago človeka nad snovjo in v uresničenje veličastne vsečloveške solidarnosti. Simbol tega kozmičnega bratstva je zanj tajinstvena veriga vidnih in nevidnih rok, ki drgetajo v bratski ljubezni, pričakujoč prihoda svetlega novega človeka. In v tem pričakovanju «je sladko živeti».

(Konec prihodnjič.)

Dr. Iv. Lah:

(Konec.)

Nazori o poklicu slovanstva.

Holeček je spoznal, da je slovanstvo preživelo svojo romantično dobo, da je stopilo v fazo realizma in da je prišel čas poglobljanja, ko moremo in moramo pogledati globoko v svojo notranjost. Tako je nastala njegova «Narodna modrost», to je nekaka narodna psihologija, ki naj nam razkrije tajnosti našega skupnega sveta, da bomo tem lažje razumeli svoje dejanje in nehanje.

Holeček pravi:

«Čim dalje bolj jasno mi je postajalo, kako ogromna duševna razlika je med Slovani in njih najbližjimi sosedi, Nemci. Ta razlika se sicer tekom časa pri slabšem in popustljivejšem od obeh sosedov zmanjša, vendar ne izgine niti pri najmočnejši rji: očistite rjo in prvotna barva se bo pokazala v svoji prvotni čistosti. Spoznavati te narodne posebnosti je zdaj naša prva dolžnost... Počasi je rastla pred menoj cela vrsta narodov, katerih narodno modrost sem spoznaval, da bi spoznal narodno češko modrost in tako so se mi pred očmi razkrivale razlike in podobnosti med

⁷ Novák-Novák, Přehledné dějiny české literatury, 3. vyd. str. 601.

dušami narodov. Ni dvoma, da so tipične podobnosti med narodi in plemeni po notranjosti in zunanosti, toda kolikor podobnosti, toliko je tudi razlik pri njih.» Zato narodna modrost ni enaka. Psihologija civiliziranih narodov je bolj težka, ker so bolj vplivali drug na drugega: laže so nam dostopni primitivni narodi. Gre torej za to, da spoznamo, kaj je v nas našega, slovanskega, in kaj je tujega. Kake ideale so našli slovanski narodi iz svoje lastne duše? Pri Čehih opazujemo ideal češkokobratovski, boj za resnico, ki je postal vodilna ideja naroda. Rusija je našla svojo narodno modrost v slavjanofilstvu, srbski narod pa v svojem junaštvu, v ljubezni in požrtvovalnosti. Kritično gleda pisatelj na poljski mesijanizem kot plod romantike in katolicizma in opozarja Poljake, naj se vrnejo k svojemu narodu. Odločno se obrača proti bolgarski megalomaniji, ki je glavna poteza bolgarske narodne duše.

«Ne govorimo toliko o Slovanih, ampak spoznavajmo jih»; to geslo je vodilo Holečka na potovanje po slovanskih deželah. Prva pot ga je vodila leta 1874. na Slovaško, popisal jo je v «Spominih s Tater» in je zaklical Čehom «Podajmo roke Slovakom». Še istega leta mu je bilo omogočeno potovati na slovanski jug, kjer se je bila začela hercegovska vstaja. Iz teh časov so njegovi spisi: «Hercegovina leta 1875.» — «Poset pri hercegovskih vstaših» — «Črnogorci pod orožjem» — «Krivošijci in požar v dvorih Ljubovčev» — «Duka od Meduna, črnogorski pustolovec». Vse te spise je potem zbral v skupnem delu «Za svobodo», v treh obširnih zvezkih. In tu je prav za prav prišel do svoje narodne filozofije. «Na Črni gori,» pravi, «sem našel družbo, ki po pravici zasluži ime narod. Tu ni niti previsokih niti prenizkih ljudi, vsi so združeni s skupnimi idealnimi cilji. Tu sem videl tudi, kako se združita **sila in dobrot**a v posameznih ljudeh in pri vsem narodu, in to je odgovarjalo mojim nazorom o človeški in nravni popolnosti. Mislim, da sem tu našel praslovansko narodno dušo, krasno, silno in zdravo, in zato jo želim spoznati do dna.» Tu je pisatelj našel tudi tip pravega Srba v Marku Miljanovcu, o katerem pravi:

«V njem sta bili krasno združeni dve lastnosti, brez katerih si ne moremo misliti pravega slovanskega junaka: bil je junak nad junaki in imel je zlato srce, ki je znalo ljubiti in odpuščati.»

In v tem vidi Holeček glavno potezo srbskega narodnega značaja: sila in dobrot, ljubezen in odpuščanje, boj in požrtvovalnost za dobro stvar.

Pozneje je sledilo še nekaj spisov: «Črnogorske povesti» — «Risbe črnogorskih junakov» in «Črna gora v miru».

Spoznal je, da je ta srbski narod dober, ker ga ni pokvarila civilizacija. «Kaj je dobil človek od civilizacije?» vprašuje Holeček. «Postal je bolj uglajen, bolj rafiniran in pretkan. Boljši ni postal. Sirovi nagon, barbarstvo, vladoželjnost in lakomnost so ostale v njem. Ne vidimo nikjer pravega napredka razen v tehnikah. Kaj naj storimo? Treba se je vrniti k prvotnemu stanju.»

Od tega časa Holeček neprestano išče to pravo prvotno stanje, iz katerega so rastle slovanski narodi. Zato odklanja tujstvo:

«Slovanski narodi imajo poslanstvo, da pripomorejo k zmagi resnice, pravice in svobode, in sicer tako, da bodo teh darov deležni ne le Slovani, ampak vsi narodi, ki po njih hrepene in so jih vredni.»

Pozneje je Holeček opetovano obiskal slovanski jug in pisal o nas nova dela («Črna Gora koncem stoletja» — «Bosna in Hercegovina za časa okupacije») in je povedal že leta 1901. sledeči važni stavek:

«Zdi se mi, da se bo odločila usoda našega (češkega) naroda ne na domačih čeških tleh, ampak na Balkanu, in sicer za dolga leta ali morebiti celo za vselej.»

Druga smer njegovega slovanskega potovanja je bila Rusija. Z vso ljubeznijo se je lotil ruskega vprašanja. Od leta 1888. se pojavljajo članki o slovanskem vzhodu, ki jih zaključuje obširna študija «Rus in Poljak». Leta 1889. je potoval Holeček iz Rusije v Carigrad in v Malo Azijo. S tega potovanja imamo dvojne važne del: «Ruskočeške kapitole» (1891) in «Izlet na Rusko» (1896—1903). O tej knjigi pravi pisatelj sam:

«V meni je bil silen nagon, da bi spravil v knjigo in po knjigi v javnost to, kar je postalo moje prepričanje in mi sili iz duše. Srce mi je prekipevalo od žalosti, ko sem pisal svoj «Izlet na Rusko» in vsipal goreče ogle na glavo svojemu narodu. S to knjigo sem v resnici hotel rezati in žgati; k temu me je prisililo obupno ogorčenje nad duševnim stanjem našega naroda v sedanji dobi. Hotel sem ga siloma iztrgati iz orgij z zapadom, ki ga opajajo s takim zadovoljstvom, da je očaran sam nad seboj, če se more smatrati za suženjsko vojsko zapada. V tem vidim njegovo propast, zablodo in pogin. Toda jaz verujem, da pride do spoznanja, kaj je njegov lastni poklic v človeštvu in kakšno nalogo ima skupno s slovanstvom. Ta naloga je: popraviti napake zapadne kulture in njeno zadušljivo premoč.»

«Zapadna Evropa se je odpravila na razbojniški pohod v vse dele sveta. Vsled tega ne bo razširila svoje kulture po vsej zemeljski obli, ampak ji bo skopala grob. Ta katastrofa se bliža,

ali se že začena. Ko sem to videl in nisem mogel ne videti, sem želel v svoji naravni ljubezni, da bi naš narod s kritičnim očesom opazoval darove zapadne civilizacije, da bi si izbral iz nje samo vse najboljše, da bi zavrgel, kar ni zanj, in se pripravljaj k temu, da bi enkrat skupno z vsem slovanstvom mogel prevzeti kulturno vodstvo, ko bo sedla na prestol boljša kultura, človekoljubnejša in posvečena od Boga, ne pa uporna proti njemu.»

«V obnovi duševne in družabne norme vidim edino mogočo rešitev Evrope in verujem, da je slovanstvo, ki pozna zapadno kulturo in je vendar postavljeno izven nje, poklicano, da odstrani njene zmote, da postane njen voditelj in jo povznese do one popolnosti, ki se zavestno drži normale in si s tem zagotovi obstoj.»

«Pravi napredek je samo v nravni velikosti. Takega napredka pri civiliziranih masah ne vidimo. V sedanji dobi torej ni pravega napredka. Prava civilizacija šele pride in bo delo bodočnosti. V svojih blodnjah je človeštvo zavilo s prave poti razvoja in se mora na ono naravno pot zopet vrniti. Trdno upam, da se enkrat tako tudi zgodi.»

Češki kritik Jan Vobornik pravi, da je to knjiga najvišje moralne tendence, knjiga slovanske narodne filozofije in visoke politike, orientadni spis za vsakega pravega Slovana. Delo velikega razmaha, razsežnih priprav in težkega dela.

To je blisk, ki leti po evropskem svetu iz oči slovanskega Peruna. Plemeniti junak tu maha s sabljo nad gnezdrom slovanskih sokoličev, ki jih obkrožajo požrešni gadje ogromne velikosti.

V pregledu obsega to delo sledeča poglavja:

1. Češko in rusko narodno življenje. Slovansko vprašanje v češki teoriji in praksi. Češke napake in prazno rodoljubje. Nasveti Čehom.

2. Evropski zapad in ruski vzhod, ali kaj je jezuitizem in bizantinizem. Analiza satanstva v duši evropske kulture. Neizogibna katastrofa starega človeštva zapadne Evrope. Novo človeštvo iz barbarov.

3. Vzroki propadanja zapadne Evrope. Velika diagnoza družabne, umetniške in politično-narodne bolezni. Negativni in pozitivni del. Kje je pot do poboljšanja?

4. Germanstvo in slovanstvo. Skrajna nevarnost slovanske situacije.

5. Židovstvo in svet. Ogromna apoteoza Rotschildovega triumfalnega voza na razvalinah svobode vseh evropskih narodov.

6. Zaključek: Treba je visokega nasipa. Treba je resne obrambe češke in slovanske duše proti navalu zapadnjaštva, kozmopolitizma, lažihumanitarnosti, nemške ogrožujoče in židovske zahrbtne politike. Zato pa morajo slovanski narodi prinašati ljubezen slabšim bratskim narodom, pomagati drugim sorodnim in drugorodnim trpečim narodom, morajo jih vzpodbujati, krepiti in dvigati.

Tako zveni glas vpijočega v puščavi, to je odmev bratomorne tragedije zgodovinskega slovanstva. Vsaka beseda je tu živa, ognjevit, vroča, krepka, kri kipi, oko se iskri, roka je mehka, stisk energičen, nastop odločen.

Iz tega tudi vidimo, zakaj je pisatelj ravno v srbskem plemenu našel izraz slovanskega junaštva. Leta 1899. je bil zopet pri nas na jugu. Bil je v Ljubljani in je pisal poln navdušenja in goreče ljubezni o Slovencih. V Zagrebu je videl razveseljive, a tudi zelo žalostne stvari. Bil je čas srbsko-hrvatskega spora. Toda ne smemo obupati. Ob tej priliki piše:

«Objemati moramo vse slovanstvo z enako ljubeznijo, a to ne sme biti le plemenska ljubezen, ampak prosvetljena ljubezen do človeških idealov, ki hočemo v njih službo privedi svoj narod, ker verujemo v njegovo nravno silo in ta vera nam daje upanje, da bomo v skupni slogi to nravno silo pomnožili do nepremagljivosti in z njo bomo dosegli več za ustvaritev vznesenih človeških idealov nego v tujih službah razdeljeni, kot najete čete, ki prelivajo kri za tuje koristi.»

To je nekak končni zaključek Holečkovih nazorov. Pozneje je bil še pri nas in je na Bohinjski Bistrici premišljeval z našimi zastopniki o bodočnosti naših samostojnih držav in o koridorju med severom in jugom. Prvo je dočakal, drugega pa ni dočakal, kakor je ostalo v slovanskem svetu neizpolnjenih še mnogo njegovih želj in nad.

A zdi se nam, da so njegovi spisi najmogočnejši koridor med vsemi slovanskimi narodi, in da se bomo približali drug drugemu v našo skupno korist in v srečo za višje cilje borečega se človeštva, če bomo hodili po njih in iskali z njimi pot naše slovanske bodočnosti.

Holeček ni katedrski filozof, a tudi ni površen publicist, ki govori lahkomišno o najvišjih vprašanjih. Tudi če ne prisegamo na vsako njegovo besedo, čutimo vendar, da prihajajo vse njegove misli iz najglobljega prepričanja. Vzrastel je iz husitskih in slovanskih tradicij in iz vseh njegovih del opetovano odmeva

geslo: varujmo se tujstva ne le v besedi, ampak tudi v duhu, vrnimo se k duši naroda, bodimo svoji.

Lansko leto so «Narodni Listy», pri katerih je bil Holeček dolga leta član redakcije, razpisali vprašanje: «Kaj se vam v republiki ne dopade?»... Holeček je odgovoril v smislu svojih idej in je napisal celo knjigo, polno lepih misli o naši dobi, o naši svobodi in naši razboljeni duši, ki ne najde miru sama v sebi.

Pri nezadovoljnosti, ki jo opažamo danes tudi po naši domovini, bi si lahko tudi mi stavili to vprašanje in zdi se mi, da bi iz Holečkovih knjig dobili nanj najboljši odgovor. Mesto da se vračamo vase in iščemo sreče v lastni duši, divjamo za svetom in smo nesrečni, ker pozabljamo na svoj poklic in na svojo dolžnost.

«Ljubezen in vest, v teh dveh besedah leži rešitev slovanskega vprašanja,» pravi Holeček. Ako ima slovanstvo svoj poklic v Evropi, je treba, da stopi najprej na to pot globokega spoznanja, kakor jo je hodil 50 let naš slovanski patrijarh — in našlo bo v sebi zaklade, ki bodo dokaz njegove lastne narodne modrosti in samostojne slovanske kulture.¹

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

(Nadaljevanje.)

Tretje poglavje.

1.

V predmestju je Molja, ki je hitel po cesti, ne meneč se za okolico, nenadoma ustavil starinar Bergant. — «Dolgo se že nisva videla, gospod Molj. Ali ste vstali iz groba?» se je zasmeljal trgovec. — «Menda bo res,» se je nasmešnil Molj, «in zdaj se vračam v grobnico.» — Bergant, ki te prispodobe ni razumel, je dobrohotno pripomnil: «Gospod učitelj, zadnjič ste me res prestrašili, no, pa sem tudi zaslužil. Danes bi mi ne bilo več tesno pri srcu. Zdaj smo skoro že vsi v vaši družbi.»

Molj ga je začuden pogledal.

«He, gospod učitelj, dogodki se razvijajo z neverjetno naglico in ni čuda, da se tudi mi počasneži in oprezovalci preobražamo. — Ampak, ali res nič ne veste? Kje pa ste vendar tičali? Gospod je državni krmarji se odpravljajo na pot in za vsak slučaj je dobro, če smo zavarovani. Kaj res še nič ne veste?»

«Saj vidite, da sem bil odsoten.»

«Pa vsaj čitajte!»

¹ V zadnji številki se je v ta članek vrnil lapsus. Na str. 233., zgoraj, čitaj namesto: V «Dunajskih sonetih» itd. — V «Dunajskih elegijah» itd. (Op. ured.)

Pomolil mu je posebno izdajo dnevnika, kjer je Molj strme čital o uspelem atentatu na ministra *.

«Glejte, glejte! Redarstvo je takoj uvedlo najstrožjo preiskavo, v vzhodnih predmestjih so izbruhnili nemiri... v tovarnah stavkajo... Glejte, gospod Molj, ravno ob najusodnejšem času vas ni na svojem mestu. Pred dobro uro je tudi knjigovodja Mirtič vprašal po vas.»

«Knjigovodja Mirtič?!» se je nepopisno zavzel Molj.

«Da, srečal sem ga s knjigovezom Gromom.»

«Tadva?»

«Za vraga, danes se pa vsemu čudite. — Mirtič in Grom sta že pred nekaj dnevi pristopila k Allanovcem. To sta vam tiča! Do zadnjega sta bila še oba v Grozdovi službi, obenem pa pri vas — vi pa ne veste prav ničesar. Menda gre tudi Grozdu trda.»

«Grozd se je pravkar peljal z avtomobilom v Dol.»

«Torej duha nevarnost. Pa jim ne uide. Preveč grehov ima na vesti. Ljudje ga imajo dobro zapisanega.»

«Meni pa je vse to novo,» je pomislil Molj. Šele zdaj je spoznal, kako premeteno je bila zasnovana vsa zarota, saj še sam ni vedel za vse člane. Obenem pa ni mogel razumeti, kako je mogoče, da so včlanjeni tako koristolovski in nezanesljivi ljudje kakor Mirtič in Grom. In če so poleg njiju sprejeli celó več sličnih oseb? —

Toda starinar ga ni pustil premišljati. «Pojdiva v mesto. Ob tej važni uri ne smeva čakati, kot da nama vse skup nič ni mar.»

Hitela sta po najbližji ulici.

Komaj pa sta zavila na ** trg, so ju osupnili divji kriki, ki so pridušeno odmevali od visokih hiš. Nad vse razburljiv prizor se jima je nudil. Gruče delavcev, žena in otrok so v največjem nemiru bežale pred zasledujočimi vojaškimi oddelki. Divji tok je potegnil za sabo marsikaterega nedolžnega meščana in tudi Berganta in Molja je zagrabil val množice, ki jo je mahoma ustavil jez na nasprotnem uličnem prehodu stražkega vojaškega kordona. V tem hipu je nastal strašen vrtinec človeških teles, ki jih je združil čisto nagonski, vseobči strah.

Molj je v tem besnem vrvežu vpitja, plavajočih teles, žugajočih rok, plešočih nog ohranil še toliko prisotnosti, da se je nehote zasmel temu brezumnemu plesu — ne več ljudi — temveč lutk.

Lutke, lutke! — Postavim, onile odlični gospod, ki je pravkar tlesnil po tleh, je finančni svetnik, ki je bil očitno na poti iz urada, — tistile leteči klobuk najnovejše mode je še pravkar dičil ženo gimnazijskega ravnatelja, ki se je zdaj tako zaupno oklenila orjaškega težaka, ob katerem si je razbil ščipalnik razljučeno

kričeči gizdalin, ki je morda še pred pol ure priporočal v svoji prodajalni najizbranejše vrste dišav... Lutke, in z njimi vred jaz sam.

V prihodnjem trenutku je zmeda dosegla svoj višek. V navalu sta bila poteptana dva otroka, kar je povzročilo še večjo razljučenost žensk, da so zagnale besen vrišč psov in kletvic na vojake, ki so jih razkačene tolpe izkušale potisniti nazaj. Tedaj pa so počili streli. Zaman. Valujoča reka je butnila nazaj, nato pa se je razpenjena pognala proti namerjenim bajonetom. In počili so drugi, tretji streli... zadeli so v živa telesa — — —

«Kri, kri!» je završalo. V hipu je zavladala strašna tišina, odrevenelost. — Nato pa je vse zadrvelo v neredu... iskalo izhoda in rešitve v hiše, ki so jih prestrašeni stanovalci zapirali, da se je vnel tu pa tam kar spopad za glavna vrata.

Molj se je nenadoma videl v neki prodajalni, kjer se je gnetlo vse polno preplašenih pribežnikov. Vsevprek so govorili, vpili in klicali prekletstvo morilcem.

Ta čas se je ulica izpraznila. Ostalo je le še nekaj straž, ki so mrko stopale gori in doli.

Kmalu zatem je bilo čuti vojaško godbo, ki je zmagoslavno prikoralakala mimo. Ti zvoki koračnice so Molja premrazili do kosti: ali ni to izzivalen posmeh samodržcev, strašen porog propalih slabičev, ki so se rešili s pomočjo bajonetov?

Ljudje krog njega so od jeze škripali z zobmi... ženska je tesneje privila svojega otroka k sebi, kot bi mu hotela zaupati nalogo maščevanja za bodočnost.

Na nasprotnem oglu neke hiše se je ustavil mož z debelim zavojem. Na desko je prilepil velik lepak.

Molj je stopil na cesto in čital. Bil je razglas izjemnih varnostnih odredb.

Tedaj se je učitelj zdrznil: Bog vedi, kakšna usoda je doletela Allanovce. Kaj čaka njega samega? Najbrž so zarotniki izdani... V glavo mu je šinila rešilna misel, nenadoma se je odpravil proti starinarjevemu stanovanju.

2.

Starinarjeva žena je odvedla Molja v zadnjo sobo, odkoder je bilo čuti buren razgovor. Kako se je učitelj zavzel, ko mu je Bergant predstavil tovariša — Mirtiča in Groma. Čelo se mu je nagubalo in ostro je s pogledom ošinil knjigovodjo in oskrbnika, ki sta mu vzbudila jato temnih spominov. Toda v njegovo veliko začudenje sta mu oba kar najpristrčneje podala roke, ko da so si najvernejši prijatelji.

Ko je prisedel v bližino okna, odkoder je bil žalosten razgled na prazne ulice in tovarniške dimnike, ki so mrki in osamljeni zaman klicali delavcev — zaradi stavke so vsi obrati mirovali — je takoj opazil, da vlada med njim in njegovimi sosedi precej drugačno razmerje kot nekoč. To ni bil več oni oblastni oskrbnik, ki ga je tolikrat ponižal, pač pa je bil ubogi mož le še žalostna podoba klečeplazca, ki je izgubil svojega gospodarja in zdaj plašen begal, da bi našel v drugem zapovedniku nove opore, brez katere ne bi mogel živeti.

To ni bil več oni zviti knjigovodja, ki je menil, da se čez noč vsede v ravnateljev fotelj, ki mu za doseg tega cilja ni bilo nobeno sredstvo prepodlo. Le še gizdalinska obleka je spominjala na Mirtiča od prej. Toda nasprotje med njegovo ponosito zunanjostjo pa med notranjo revščino in obupanostjo je bilo tako kričeče, da je vzbujalo Molju posmeh in sočutje.

In ta zagonetni starinar, ki se je še pred nedavnim časom šopiril v vlogi duševnega detektiva in vedeževalca, ki se je omamljal ob namišljeni slavi bodočega izumitelja «večnega vrtilnika», je zdaj kazal tako prestrašen obraz kot oni večer, ko mu je zdrsnil na tla usodni listič.

«Siromaki,» je pomislil Molj in se delal še bolj brezskrbnega in lahkomišelnega, «kako slaboten sem bil takrat, ko sem se bal takih domišljavcev!»

«Gospod Molj, povejte, kaj se zgodi z nami?» je skoro milo zaprosil oskrbnik, «saj ste videli, kako žalostno se je končalo!»

«Kdo bi si mislil,» je segel v besedo knjigovodja z malo manj drhtečim glasom, «da bodo tako hitro zadušili ta protest. Pa ne samo to, ali že veste, da so se tekom dopoldneva izvršile aretacije najuglednejših oseb.»

«Kako da so sploh začeli s takšno akcijo, če niso že prej preizkusili varnosti tal,» je pripomnil starinar.

Vsi trije so umolknili. Vsakdo je hotel še vse več povedati, toda še neizgovorjene besede so se kakor iz bojazni poskrile, zato pa so glasno vpile in prosile oči, roke, kretnje, celo mrtva obleka.

Molj pa se je samo smehljal. Kako oster je bil ta smehlaj! Odkod njegova ledena ravnodušnost napram tem vznemirljivim dejstvom, ki bi morala vendar tudi njega razburiti?

Z neverjetnim mirom si je zvil cigareto in puhnil nekaj svitkov dima pod strop. Nato je uprl svoj trdni pogled v oskrbnika Groma in dejal:

«Toda, gospod Grom, zakaj ste tudi vi tako prestrašeni? Saj se vam ne more zgoditi nič hudega, posebno zdaj ne, ko se je nakana Allanovcev žalostno izjalovila!»

«Nič hudega?» so vzkliknili skoro vsi trije hkratu, «— ali nismo tudi mi Allanovci — prav kakor vi?»

«Vi?!» se je Molj namenoma začudil. «Vi, ki ste bili vendar najvnetejši zagovorniki in najzanesljivejši stebri denarnih mogotcev! Ali morda ne, Mirtič, ki si me nekoč tako očetovsko svaril pred to delavsko 'krvoločno drhaljo', kot si označil Allanovce, ali ne vi, gospod Grom, ki ste mi neredko pokazali namišljeno moč oskrbnika, ali ne vi, dobri gospod Bergant, ki ste se tako prestrašili že samo imena te družbe?»

«O, vem,» je vzhičeno nadaljeval kakor neizprosni sodnik, «da ste v zadnjih dneh morali hote ali nehoti videti zmagovito bodočnost naše misli, da ste vedno pogosteje slišali pokanje parketnih tal po odličnih stanovanjih, in zato ste — 'za vsak slučaj' — le prišli malce pogledat k nam in se zapisali vragu. A, glejte, naš vrag je bil danes klaverno poražen!»

Mirtiča so besede tega človeka, s katerim se je še nedavno malone igral, ponižale v dno duše. Najtrpkejša užaljenost mu je izzvala poslednji obupni vzgon ključovalnih sil in pikro je odgovoril:

«Ali pa ne veš, da si z nami vred padel tudi ti? Posebno še ti, ki si pri Allanovcih igral nekoliko važnejšo vlogo nego mi, ki smo se jim pridružili šele ob koncu.»

«Res je. Čudim se vaši drznosti; saj bi vendar bilo bolje za nas vse, če se prijateljsko pomenimo, kako bi se izvili iz tega...» je spravljivo pripomnil oskrbnik.

Starinar pa je molčal in ugibal, odkod črpa Molj to samozavest in odločnost.

«Razumem vašo potrnost, gospodje, toda pomisliti morate,» jim je odvrnil Molj kakor v uteho, «da prav za prav nikakor niste podlegli. Vzemimo, da vas v najslabšem slučaju odvedejo v preiskovalni zapor. Za Boga, ali je to poraz za vas? Menim, da take stvari še bolj utrdé človeka, ki véruje v svoje poslanstvo; podkrepé mu vero v moč njegovih misli, za katero bo z naslodo žrtvoval nekaj tednov ali mesecev svoje osebne prostosti.»

«Za kakšno poslanstvo?» se je Mirtič razjezil.

«To ti je nerazumljivo?» je odvrnil Molj. «A povej mi, čemu si potem zapustil svojega ravnatelja Grozda in ga varal v svojih namenih?»

Mirtiča je zazebló. Hipoma se je vprašal: ali morda ta človek ve za moje spletke z Grozdom? — Molj je zaman čakal odgovora; zato je nadaljeval:

«Jaz ne bi nikdar zapustil človeka, ki mi je bil opora in ki sem ga spoštoval in cenil!» Mirtič je bil popolnoma poražen.

«Toda čemu to govorjenje, ki nas samo razdvaja,» je oskrbnik ponovno miril, «ukrenimo rajši kaj...»

«Jaz na primer,» ga je Molj brezobzirno prekinil in se malo marno oziral zdaj skozi okno, zdaj na stene, zdaj na svojo cigareto, «sem pred par urami govoril z ravnateljem Grozdom, ki je zaradi mene velel ustaviti avtomobil in me prijazno nagovoril. Mož mi je zdaj zelo naklonjen.»

Mirtič in Grom sta obleдела.

Knjigovodja se je v svoji razburjenosti prenaglil in zaklical:

«Ha, torej si se mu prodal! Seveda, zdaj razumem tvojo brezskrbnost in ravnodušnost.»

«Nikar, nikar tako vznemirjen!» se je pomuzal učitelj. «Kaj se tako razvemaš, ko še stavka nisem končal. Mož mi je zdaj zelo naklonjen, da, toda jaz ne potrebujem nikake milosti od nikogar! Če sem zdaj povsem miren, me ne zavidaj. Jaz ne sklepam kupčij, le prepričanje, da sem ostal zvest sebi v vsakem slučaju in da se zavedam, da mi te vere vase ne more omajati noben zunanji preobrat — to me napolnjuje z gotovostjo in — recimo — samozavestjo. To samozavest, gospodje, pa je rodilo trpljenje duše... trpljenje duše!» je ponovil z boleznim poudarkom in vsi trije so se mu zasmilili. V primeri s temi sužnji, ki so bili v sponah zdaj tega, zdaj onega gospodarja, se je zazdel sam sebi prebogat svo bode in duševnega razmaha. — Dovolj so ponižani, dovolj razgaljeni pred mano, resnično so potrebni tolažbe, je pomislil. Nasvetoval jim je, naj se izognejo vsakemu stiku z Allanovci, uničijo vsak papir, ki bi jih utegnil izdati, ter jim zatrdil, da bo že sam poskrbel, da izginejo vsi podatki o tem, da so bili kdaj člani tega društva.

Tisti hip pa je vstopila v sobo Bergantova žena in vsa zasopla sporočila družbi najnovejšo vest, ki je vse kar najbolj osupnila.

«Pomislite, gospodje, pravkar sem zvedela, da se nemiri nadaljujejo tudi po drugih mestih. Vsi vlaki so ustavljeni, del vojaštva se je uprl, brzojavne zveze so prekinjene, na mnogih mestih so zarotniki razdrli progo in razstrelili mostove. V prestolici so se polastili vseh važnejših uradov...»

Mirtič in oskrbnik sta vztrepetala, nato pa oduševljeno vzdiknila: «Torej vendar, zdaj smo na krmilu! Ha, nič se nam ni bati

več!» Planila sta k Molju, ki je čudno razmišljen prikimal val starinarjevim besedam:

«Saj sem vedel, da zmagamo, čemu smo se tako vznemirjali.»

Tedaj pa je žena pokazala z roko proti oknu: «Poglejte, pogledajte!»

Vsi so se ozrli v ono smer, odkoder je bilo čuti vihar no prepevanje himne svobode in divje vrvenje. Zagledali so zmago slaven sprevoz pisanih množic, nad katerimi so vihrali prapori. V tem hipu so razvesili tudi iz tovarniškega poslopja rdečo zastavo. Sprevoz se je ustavil. Na balkon je stopil govornik, po čigar bojevitih kretnjah sodeč je petorica opazovalcev sklepala, da je govor — posameznih besed ni bilo mogoče razumeti — razpaljajoč in vzpodbujajoč k najrazvratnejšim dejanjem. Ne prestano je množica govornika oduševljeno prekinjala ter mu pritrjevala z gromovitimi kiki.

«Tja, tja!» je zaklical Mirtič in potegn il s seboj še ostale, ki so mu slepo sledili.

Vsakdo je imel občutek, da se je že davno otresel vseh osebnih misli in čuvstev. Neka skupna volja je združila vse te najrazličnejše značaje v eno samo bitje, ki ga je prevzela brezmejna, vseoduševljajoča misel: zdaj, zdaj se zgodi nekaj silnega, nekaj povsem novega, odrešilnega.

Hiteli so po razburkanih ulicah mimo divje križajočih se avtomobilov in vozov, mimo burno razpravljajočih gruč, mimo vojaških straž, ki so imele na puškah pripete rdeče trakove.

Vse mesto je bilo vzvalovano od neke vsegamogočne nove sile. — Hiteli so mimo izložb, nekoč razkošno opremljenih, zdaj pa je bil tlak posut s kosi razbitih šip in razmetanega blaga, ki ga pleneče tolpe niso mogle pobrati s seboj. Na hišnih vratih so bili nalepljeni letaki z okorno risanimi vešali, pod njimi pa so stala imena znanih veljakov. Zopet drugod so bila vsa okna zakrita z železnimi zastori, da bi človek menil, da so ondotni prebivalci ali zbežali ali pa jih je odvedla maščevalna množica. Dogajali pa so se tudi zabavni prizori. Tako je neki pomočnik splezal na tablo trafike in jo na vso moč rval, da bi jo snel in vrgel na tla. Radosti pijana množica mu je burno ploskala in ga podžigala s plohami smeha. Slednjič se je pomočnik zavihtel za drog, dokler nista oba treščila na tla.

Kavarne in gostilne so bile vse zasedene od samih novih gostov. Vseposv odmevalo petje, smeh in kričanje...

Ali pa je iz kake stranske ulice privriskala množica ljudstva, ki je omamljena od zmage in vina tirala s seboj svojo žrtev —

bogvedi kje ugrabljenega, nedolžnega, trepetajočega meščana, nad katerim so izkričali svoj srd.

Oskrbnik, starinar in knjigovodja so se pridružili novemu dotoku, ki se je valil pred tovarno — začasnim sedežem nove vlade. Molj ni hotel z njimi. Vsi ti prizori so se mu — navzlic svoji grozi in divjosti — zdeli smešni, dasi je bil ta smeh porojen iz neskončne žalosti.

«Farsa, farsa,» je pomislil Molj, «če so se mi nekoč zdeli oni hinavski čuvarji reda in zakonov, oni brezsrčni varuhi lažnive in krivične duševne dediščine — lutke, so prav take ali pa še siromašnejše lutke ti razdirači in prekucuhi, ki hočejo odrešiti svet s kričanjem, razbijanjem in telesnim nasiljem. Nadomeste se le osebe, življenje pa se bo še nadalje odigravalo pod praporom povprečnosti. Niti za korak se niso miselno pomaknili naprej. To naj bi bil oni zgodovinski uspeh, na katerega so se Allanovci pripravljali s tako skrivnostnimi zasnovami? Ne, ni mogoče! Ali so nas vse okanili, ali pa ... Kdo je sploh povzročil te dogodke?»

Mučna negotovost ga je dovedla do sklepa: «Tako v pisarno Allanovcev!», dasi bi se veliko rajši podal domov, da bi se odpčil od tega opijanajočega mrzličnega vrveža. Ne meneč se za okolico, je hitel preko trgov, cestnih križišč in uličnih prehodov ter slednjič zagledal pred sabo ogromno poslopje, na katerem so se zlatile ponosne črke: Allan & Co. ...

Toda kako se je zavzel, ko je namesto pričakovanega navala in prometa opazil, da je prostor pred palačo docela prazen in zapuščen. Glavna vrata in okna so bila zastrta z železnimi ploščami — nikjer znaka, da bi sploh kdo tu bival. Še bolj pa se je začudil in celo prestrašil, ko je videl nekaj šip pobitih in po tlaku kupe popisane papirja.

«Torej so prekucuhi tudi tu vršili svoje delo. Vstaja sploh — ni delo — Allanovcev?»

Polastil se ga je občutek strašne nejasnosti. Kot izgubljenec se je razgledoval in stopal ob poslopju gori in doli, da bi srečal koga.

A slišal je le odmev svojih korakov, videl le zapuščeno palačo, nad katero je viselo mrzlo decembrsko nebo — ogromna prispodoba osamelosti in brezčutnosti.

Ko je tako postaval, se je tiho in nenadoma izluščil iz zidu neznanec, ki ga je prav gotovo že dalj časa opazoval, ker se je Molju približal z odločnimi koraki. Molj se ga je silno oveselil, dasi ga ni poznal — upal je, da mu on razodene to zagonetko.

Neznanec mu je pogledal ostro v oči, potem pa mu zaupno šepnil: «Saj ste vi gospod Molj?» Ko je učitelj pritrdil, mu je

tujec izročil pismo in pristavil: «Zelo važno in nujno! Že prej sem vas iskal na stanovanju. S tem listom se zglasite.»

Po teh tajinstvenih besedah se je neznanec prav tako naglo umaknil, Molj pa je ves zavzet in obenem vzradoščen takoj pretrgal ovoj in prečital naslednje vrstice:

— — — — —
Brezpogojno se zglasite danes ob petih. Poslopje
Allan & Co., II. nadstropje, soba 8. Vhod pri malih
stranskih vratih. Rubin.

«Rubin!» je vzkliknil Molj, «to je torej tajni glavar naše družbe!»

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Jurčičevih zbranih spisov III. zvezek: Klosterski žolnir. Deseti brat. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1922. Tiskovna zadruga. Str. XLII + 434.

Slovstven dogodek je vsak nov zvezek Jurčičevih Zbranih spisov, ki jih urejuje vseučiliški profesor dr. Ivan Prijatelj. Izmed dosedanjih je zbudil največjo pozornost ta, tretji. Iz vsake vrstice obširnega, 42 strani obsegajočega «urednikovega uvoda» ter iz podrobnih njegovih «opomb», ki jih je nad eno polo drobnega tiska, odseva nele strokovnjaška temeljitost, ki odgovarja njegovemu poklicu, ampak očitna ljubezen do snovi in do pisatelja samega; zato vabijo znanstvena razmotrivanja dr. Prijateljeva tudi nestrokovnjaškega pa mislečega bralca, takega, ki ga oživlja nagon, da «svojega» Jurčiča nele čita, ponovno čita, ampak ob njem in v njem študira, preudarja ter si ne samo teši srce, ampak tudi bodri um in spoznanje.

«Svojega» Jurčiča, tako smo zapisali. V prvem in drugem desetletju našega stoletja se je Jurčič v našem obligatnem slovstvu moral umakniti v ozadje; v burnem pa tudi bujnem razmahu naše «moderne» dvajsetega stoletja javno zanj ni bilo mesta. «Tretje» in četrtošolci srednjih šol ga naj bero,» to mnenje se je udomačilo; primerilo se mi je pred desetimi leti, da se je četrtošolec obregnil, ko sem mu ponudil za čtivo Jurčiča: naša najmlajša mladina je bila orientirana po horizontu «Nine» in «Bele krizanteme». Pa le na zunaj. Na tihem so mnogi, baš množica, brali Jurčiča; govorili o njem in njegovem pisateljskem daru kajpada niso. Ni bilo moderno. S tisto priročno, lepo, preprosto izdajo Narodne tiskarne, dokaj tudi z Govekarjevo dramatizacijo, naposled z izdajo «Desetega brata» pri Mohorjevi družbi, je umetniška zavest, tudi nezavest, našega naroda sprejela Jurčiča v svoje nedrije tako intimno, kakor nobenega drugega pisatelja. Brhka svežost in čistoča našega jezika, ki se z njo, se mi zdi, ne more meriti noben drug moderni jezik, svežost, ki se ne dá sprhniti po nobenem umetničenju, je učink Jurčičevega čtiva. Mislim, da nisem ravnal napačno, ko sem pred leti nasvetoval Hrvatom, naj čitajo Jurčiča, ako se nameravajo upoznati z našim jezikom, in takisto napotil inorodce, ki so se že tekom svetovne vojne začeli zanimati za naš narod, da so pričeli z Jurčičem.

Ko je bil Jurčič v Narodni tiskarni razprodan in so postale tiste temno rdeče knjige redkost, se je bilo bati, da izgubi naš narod pisatelja, ki je bil

skoraj pol stoletja najbolj njegov. Dr. Prijatelj je prevzel misijo, da Jurčiča nanovo uvede med Slovence in ga obenem razkrije v značaju in pomenu. Celotna izdaja Jurčiča raste krepko pod njegovim uredništvom; on jo gradi z zanesljivimi podrobnostmi pod varno streho širokega obzorja. Kaka bo končna sodba o Jurčiču, ne vem; svojo sodbo, sklenjeno po mnogoletnem preudarjanju in primerjanju, pa izrečem baš ob «Klosterskem žolnirju» in «Desetem bratu», ki sta oba nastala l. 1866., že tu in ta se glasi: Jurčič je naš največji pripovedni talent. Te označbe sem vedno pričakoval od koderkoli. Dr. Prijatelj zdaj že pravi (str. XXXIX): «Jurčič je bil velik pripovedni talent,» a dostavlja, da ni bil «oni ženij», ki bi «nam bil že takrat podal psiho-logijo, socialno in psihološko sintezo našega kmeta» (v Levstikovem zmislu); opravičuje pa Jurčiča s pristavkom (str. XL): «Sicer pa tega cilja naše lep-slovje še do danes ni doseglo». — Res je to, i eno i drugo; tudi na primer glede dr. Tavčarja, ki uprizarja kmeta vse globlje in drugače nego Jurčič (pri-merjaj o tem dr. Prijatelj uvod k VI. zvezku dr. Tavčarjevih Zbranih spisov, str. XI.), a pri svoji sodbi vztrajam, da je Jurčič naš največji pripovedni talent. Da se ta talent ni mogel — ni imel ne časa ne prilike — v vsej bogatosti raz-viti, to je ena tistih tragičnih senc, ki so zatemnjevale razvoj našega malega, nadarjenega naroda. Ko bi se razvijal, bi se Slovenci morda mogli ponašati s čim podobnim, kakor je nedosežni Roseggerjev slavospev kmetijstvu in kmetstvu «Erdsegen», dasi bi njegov talent bil sigurno prešibak za grandiozno sliko naše kmetске in kmečke domačnosti v stilu, kakor je v silni, pretresujoči tragiki oživotvoril bitje in žitje nam sicer neumevnega japonskega orientstva Claude Farrère v «Markizi Yorisaka». Bodimo pa Bogu in usodi hvaležni, da imamo Jurčiča vsaj takega, kakršen je in je pri nas bednikov mogel biti! Mau-passant našega kmeta Jurčič tudi ni mogel biti; v svoji idilni naivnosti se nemara — upravičeno ali ne — celo veselimo, da realist Jurčič ni predstavil svetu našega kmeta tako katastrofalno naturalistično, kakor je Maupassant v noveli «Le Diable» francoskega kmeta, čeprav se zavedamo, da so tudi med našimi kmeti taki, kakršen je ta Francoz.

Za naše širše občinstvo je v prvi vrsti važen tekst Jurčičevih spisov; saj je najprej potrebno, da jih sploh pozna. S teksti novih izdaj naših pisa-teljev je križ, je bil prav za prav vedno križ, kadar izdaje ne oskrbuje avtor sam. Tuji izdajatelj ne vé, v kaki obliki naj položi pred občinstvo svojega pisatelja. Po znanstvenem načelu bi izdaja morala ohraniti ali ugotoviti tisto obliko, ki jo je avtor nazadnje dal svojemu spisu; katera je ta oblika, je v naših razmerah obično zelo težko določiti, da, nemogoče, če je avtorjev spis že prvotno izšel pod tujim uredništvom, ki je s svojega vidika seveda popravljal in prirejalo prispevke sotrudnikov. Poleg znanstvenih svrh, če jih sploh ima, pa računa malodane vsaka izdaja naših pisateljev (izjemo tvori doslej le dr. Zigonova «Prešernova čitanka») obenem tudi na navadno čitajoče ob-činstvo, ki pričakuje besedila, soglašajočega s sedanjo pisavo; izdajatelj je torej prisiljen, da svojega pisatelja glede jezika in sloga prireja, «popravlja». Ker se mora izdajatelj-urednik gibati med dvema skrajnostima, ne da bi za-dovoljil obema, in pri tem odloča njegov čut in okus, bralci pa zavzemajo tudi vsak svoje stališče po čutu in okusu, zato ni mogoče vsem ustreči. Kolikor vidim — podrobno te točke nisem zasledoval — si je tudi dr. Prijatelj pomagal s kompromisom; v besednem redu in v pravopisu je tekst izdatno prirejal po svoje. Ni razloga, da bi temu oporekali, dasi bi marsikje ne soglašali s pre-uredbo. Omenim le kar na prvih strah: «pri vsaki p o v o d n i»... «o povod-nih» (str. 4.), če ni tiskovna pomota: tu je naša dosledna pisava le «povodnji(h);

na str. 3. je dr. Prijatelj Levčevo »prirodino lepoto« popravil v »prirodno«: to pa pomeni kaj drugega! Vezave »okroginokrog«, »čimdaljebolj« itd., kakor so res logične, se bomo težko kdaj navadili. Toda, kakor rekoč, v tem pogledu se ravnamo po Horacij-Stritarjevem: hanc veniam petimusque damusque vicissim.

(Konec prih.) — Dr. Jos. Tominšek.

Prispevek k zgodovini slovensko-srbskih literarnih odnošajev. (Konec.)

Trebalo bi se sedaj vprašati, odkod Markoviču tolik interes tudi za slovenske stvari. V tej zvezi bo primerno, povedati kaj o njegovem življenju sploh.

Paja Marković-Adamov se je narodil v Sasah pri Sremskih Karlovcih l. 1855. Gimnazijo je študiral v Karlovcih in v Novem Sadu, filozofijo pa (izza 1875.) v Gradcu in na Dunaju (tu je bil 1880. predsednik srbskega dijaškega društva »Zore«). L. 1880. je prevzel učno mesto na gimnaziji v Karlovcih ter je živel tu do svoje smrti 1907. Bil je tudi pripovedni pisatelj ter je rad pisal slike s sela v Roseggerjevem zmislu, a ne da bi dosegel posebno literarno višino.

V Sremskih Karlovcih je za Markovičeve mladosti na gimnaziji službovalo več Slovencev, tako Luka Zima (od 1856. do 1876.), Jos. Žitek (1856—1871), Josim Jevšenag, Nikola Peklar (1859—1872), Jakob Žnidaršič (1871—1873), Franc Borštnik (1873—1876).¹⁴ V tako majhnem kraju, kakor so Sremski Karlovci, so ti profesorji kot Slovenci že eo ipso mladino opozarjali na najzadnejši del jugoslovanstva.

Ko je prišel Marković v Gradec — Grčić je tam študiral že od 1872. — so se poedina dijaška društva baš diferencirala iz splošnejših slovanskih teženj (»Triglav«). Graški ali dunajski študent Marković je lahko dobil v roke Stritarjev »Zvon«, kjer je izhajala (1878.) njegova »Raja« s Šubičevimi ilustracijami. Na novo je pa na ilustrirano »Rajo« l. 1886. Marković bil opozorjen pač po zagrebškem »Viencu«.¹⁵

Končno pa bi bilo treba pripomniti, da je pančevska »Narodna Biblioteka« že prednjačila »Stražilovu« s prevodi iz slovenščine. Ako je »Stražilovo« pri našalo sploh prevode iz slovanskih jezikov, ni mogla lahko izostati slovenščina; ipak je reči, da je Marković kazal posebno zanimanje baš za slovensko književnost.

Med srbskimi prevajalci iz slovenščine se nam za ono dobo navajajo¹⁶ Nikola Manojlović (ps.: Rajko), Jos. Radivojević-Vačić, Andra Gavrilović, a pri »Stražilovu« posebno že imenovani Veljko M. Lukić.

¹⁴ Prim. Lazić, Kratak pregled istorije srpske pravoslavne gimnazije u Sr. Karlovcima (odtisk iz programa tega zavoda 1890/91., str. 42). »Životopis Luke Zime« je napisal Križan (v Varaždinu 1908). O prvih treh pravi poročilo izrecno, da so »jezikom srpskim kao Srbi vladali«. Borštnik je bil zelo strog, tako da so se mu dijaki nekoč uprli.

¹⁵ »Vienac« (1886) je v št. 9. (27. februarja) priobčil iz »Raje« sliko »Glasnik«, v št. 12. (20. marca) pa sliko »Junak in lastovica«, obe s tolmačem motiva, torej nekako istodobno s časom, ko je Marković tako toplo pisal o Šubičevih ilustracijah; Marković res tudi omenja (pri Grčiću, str. 51), češ, da »Vienac« donosi pokatkad te ilustracije. — Motiv »Raje« so takrat v ospredje rinili vojni dogodki na Balkanu, a Šubice je pri »Viencu« še posebej interesiral radi svojega imena. V št. 32. (7. avgusta) je »Vienac« priobčil Šubičev portret s pripombo (560), da treba to ime prav za prav pisati: Šubić, ne kakor so ga dotle pisali slovenski in hrvatski časopisi, a v št. 33. (14. avgusta) Šubičovo sliko »Starinarstvo« (Arheologija) z opombo, posneto po slovenskih listih, češ, da se je oče ali ded umetnikov priselil iz Hrvatske ter da ima umetnik ime, »koje je svakeome Hrvat sveto i milo«. Ljubljanski »Slovan« je 1886. v svoji prvi številki pisal še: Subic, a v aprilski (1. aprila): Šubić.

¹⁶ Tu je misliti tudi na »Bosansko Vilo«. — O dotedanjih prevodih iz slovenščine v srbsčino gl. Andre Gavrilovića »Pisma«.

O Veljku Lukiću morem dati nekaj podatkov. Narodil se je 22. novembra 1864. v Virovitici. L. 1891. je bil (pravoslavni) pop v Paki v Slavoniji, iz Pake je — po nagovoru Janka Barleta — v ljubljanskem »Domu in Svetu« tega leta napisal članek o srbski književnosti l. 1890.; uredništvo »Doma in Sveta« ga imenuje ob tej priliki tudi kot prijatelja Slovencev in prevajalca iz slovenščine. Od l. 1902. do 1916. je služboval v Suhopoljski Borovi (virovitiškega okraja). Ko se je prenovilo politično življenje Hrvatske ter je Khuen moral oditi, je bil Lukić pristaš hrvatsko-srbske koalicije. To vidim iz njegove brošure: »U Ameriku« (1906),¹⁷ kjer hvali hrvatsko-srbsko koalicijo, da je v svoj program vzela zaščito kmetijskega posestva. Umrl je 12. decembra 1916. v blaznici v Stenjevcu pri Zagrebu.¹⁸ »Narodne Novine« so takrat (15. decembra) o Lukiću pisale: »Po- kojnik bio je u literarnim našim krugovima poznat kao izvrstan prevodilac ruskih književnih djela, jer je ruski jezik poznavao u tančine... Za njim žale dvoje udate kćeri, više unučadi, te mnogo prijatelja, koji su ga voljeli radi velike ob- razovanosti i miroljubive naravi. Posljednje djelo, koje je za naš list preveo, bio je »Gubernator« od Andrejeva. Inače su u posebnim knjigama sve godine izašla dva velika njegova prevoda: »Braća Karamazovi« od Dostojevskoga i »Mrtve duše« od Gogolja. Prevajal je predvsem Leonida Andrejeva. V za- grebskem »Srbobranu« je l. 1908., št. 95—119 (april—juni), izhajal »Život Vasilija Fivejskog« Leonida Andrejeva (preveo Veljko Lukić-Norica). Decembra istega leta je začel izhajati njegov prevod Andrejevljevega »Jude Iskarijotobega i dru- gih« (št. 270) ter je izhajal do št. 15. letnika 1909. Jeseni l. 1909. je v istem listu priobčil svoj prevod Andrejevljeve »Pripovijetke o sedmero obješenih« (št. 202 do 230, t. j. od 16. do 29. septembra). Ti prevodi so bili pač v genetski zvezi s srbskim veleizdajniškim procesom, ki se je takrat vršil v Zagrebu. —

Naj še povem, koliko so se onodobni slovenski listi ozirali na »Stražilovo«.

Skoro istodobno s »Stražilovom« (1884) je v Ljubljani začel izhajati »Slovan«. Ta list je večkrat registriral »Stražilovo« v zvezi z drugimi jugoslovanskimi listi (1. julija 1885., 15. oktobra 1886., 5. aprila 1887., 20. aprila in 20. decembra 1887.) in ga parkrat označil kot najboljši srbski književni list, češ, da se okoli njega zbirajo »najboljši srbski književniki« (15. oktobra 1886.) ali: »V listu se oglašajo mladi in stari pisatelji srbski; najboljši srbski list...« (20. aprila 1887.).

Tudi »Ljubljanski Zvon« je cenil »Stražilovo«. V 5. št. 1885. poroča, da je »Stražilovo« začelo izhajati, in dostavlja: »Iz prvih števil se vidi, da je list prav dobro uredovan«. V 3. št. sledečega leta ga imenuje »izvrstni srbski lepo- slovnik«, a v l. št. 1887. »najboljši in najskrbneje uredovani leposlovni list srbski«.

Delo Markovića samega je ostalo Slovincem prikrito; zakaj le rahle in vnanje so bile zveze med srbskimi Karlovci (Novim Sadom) in Ljubljano. Ko je Marković umrl, je »Ljubljanski Zvon« (1907., str. 191.) poročal le: »Pavle Marković-Adamov, znani književnik srbski in urednik lista »Brankovo Kolo«, je umrl dne 25. januarja t. l. Blag mu spomin!«

Dr. Fr. Ilešič.

Miloš Gjurić: *Filosofija panhumanizma*. Jedan pokušaj nove jugoslovenske sintagme. Beograd 1922. Izdanje Rajkovića i Čukovića. 109 str.

Zapeljan po podnaslovu te knjige sem domneval, da prinaša nekako narodno zrcalo ali jugoslovansko psihologijo, kakor sedaj rade prihajajo na

¹⁷ Lukić Veljko, paroh.: U Ameriku. Uzroci seljačkog propadanja u po- dravini. (Preštampano iz »Novog Srbobrana«. 1906. Ciril.)

¹⁸ V Maticah pravoslavne cerkvene občine v Zagrebu (1916) je pisano, da je Lukić umrl v 53. letu svojega življenja, a zagrebške »Narodne Novine« z dne 15. decembra 1916. pišejo, da je umrl v 54. letu življenja.

svetlo. Avtor se je naši javnosti že predstavil s sličnimi študijami (Vidovdanska epika, Smrt majke Jugovića). A tukaj imamo filozofskopolitičen traktat, ki ob koncu propoveduje bodočo «ekumensko» državo in odnošaje v nji. Kakor mi leže taka vprašanja s pota, se hočem vendar pomuditi pri ti študiji, ker je v mnogih ozirih simptomatske važnosti. Po svetu gre klic po etični obnovi človeštva; tisoč peres je na delu, začrtati mu nove ideale, potem ko so dosedanji zvečine neslavno odrekli. Umetnost, poezija se kažeta v globoki odvisnosti od raznih popularnih filozofij; od njih sprejemata hrano in smer, jih izkušata prelitati v svoje oblike. Mnogi pojavi, tolikanj značilni za današnje ustvarjanje, nam postanejo jasni šele, če jih osvetlimo s paralelnimi stremljenji v filozofskih vedah. O jugoslovanstvu je v knjigi vključeno podnaslovu malo govora. Pisatelj zajema svoje prispodobе iz srbske zgodovine. Iz kosovske drame, na katero se povrača skoro na vsaki strani, mu je potekla neomajna vera v živo nezlomljivo silo naroda. V zgodovini Srbstva z njenimi pretresljivimi peripetijami in zmagonosnim zaključkom gleda simbol in predpodobo za razvoj človeštva, ki si napredka ne pribori drugače kot z dragocenimi žrtvami. Za hrvaško in slovensko kulturno življenje ne najde v tej knjigi odmeva; in to ne more biti dobro, ko je stavljena naloga, pokazati nove smernice življenja celokupnemu narodu. Avtor bi pač moral iz raznih virov zbrati v to svrhu priče naše kulturne (moralne, politične) zavesti in ob takih kašipotih usmeriti svoje zahteve. In takih dokumentov ljudske duše, ki še sedaj ne zaslužijo, da jih vržemo med staro šaro, je več, kot nam dá Gjurić slutiti; on namreč zre, kot bomo videli, zviška na razne «sitne» nacionalizme, leteč liki orel proti novemu dnevu človeštva. Vseeno pa obsega njegov pogled vso domovino; on je «uveren, da će boginja Klija, kad bude u svoje spomenice zapisavala rešavanje jadranskog pitanja, da će ona, pored sve svoje hladne nepartajčnosti (!) ipak s pravednim bolom zapisati naš poraz a s pravednim gnušanjem talijanski trijumf (str. 31.). Knjiga je najbrž koncipirana v prejšnji dobi in prestilizirana na jugoslovanski ton izza ujedinjenja: evolucija, čije zgovorni glasnik je Gjurić, tudi tukaj! Cilj razprave, ki se suče okoli tako težavnih problemov, bi zahteval po mojem prepričanju manj vzhichen slog in več znanstvene rezkosti; pisatelj je bolj prerok kot znanstvenik-filozof. Tam, kjer bi morale teči stroge dedukcije, vidimo naznan — po žal tako udomačeni metodi — citat na citat, anekdoto na anekdoto, ki dušijo lastna izvajanja avtorjeva. Citirani so Höfding, Eucken, Bergson, Paulsen, Spencer...; groteskno se vidi v tej solidni družbi «vizionarski filozof» Jacob Böhme, čevljar iz Gorlic. Proti koncu, kjer se razprava dvigne v mistične višave, nastopi cela jata vztočnih (ruskih) zanesenjakov; tudi neizogibni Rabin dr. Tagore (pisatelj, ki piše «fonetske» oblike Hajne, Bajron [!]... mu pusti angleško formo). Nasprotno pogrešam imena filozofskih piscev, ki so obdelovali problem države: Platon, De re publica i. dr. Največji delež pri etičkih in socioloških izvajanjih pisatelja pa ima Jean Marie Guyau, ki je ugasnil pred 32 leti v prezgodnji dobi, potem ko je človeštvu podaril vrsto znamenitih del, ki obravnavajo skoro vse panoge filozofske vede. *Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction* je njegova etika, ki vrholiči v socialni ljubezni, *l'irreligion de l'avenir, étude sociologique*: borba proti ortodoksiji; na mesto dosedanjih verskih družb bo stopilo v bodoče vsečloveško združenje, ki ga bo spajala ljubezen do bližnjega. Naša javnost si bo morala ime tega odličnega prvo- boritelja za moderno naziranje zapomniti. (Nemški prevod E. Bergmanna, Lipsko 1912.)

Oglejmo si torej поближе to študijo! Pisatelj izvaja uvodoma: «pregalastva i plodovi godina 1904 do 1919 postali su na nebu jugoslovenske istorije duga, postali znamenje, da za nju više ne će biti potopa». Dočim smo pa morali v preteklosti tratiti čas in moč za obrambo narodnega življenja, so sedaj roke proste za nove naloge. Toda na katero pot bo krenil naš narod poslej? «Gde je novo sunce, u koje će vekovi gledati, kud ćemo semenje nove lepote sejati i gde ćemo prometejske iskre novog plamenja bacati? U kojim krajevima žive nove bele ptice, za kojima čezne istorija duše naše? U koji stav, da se odsad postavimo i u kakvim oblicima život svoj da modelišemo?» Prvi del knjige, ki je posvečen etskomoralnim vprašanjem, je napram drugemu delu dokaj samostalen. Prvi odstavek (Život kao stvaralačko razviće) dokazuje, da je «aktivistički meliorizam» najboljšo zdravilo proti pesimizmu. Sreča ni nič neizpremenljivega, nekakšen trden moment, ob katerem bi se moglo na večne čase živeti. Njo oblikuje ves tok našega življenja. Največja sreča obstoji v aktivnem sodelovanju pri individualni in socialni evoluciji. Razvoj mora biti usmerjen napram pridobivanju duhovnih dobrin. Na vprašanje, v čem leži vsebina in smisel življenja, avtor sicer ne more dati absolutno točnega odgovora (drugi odstavek: savladivanje pesimizma). Najverjetneje moremo trditi, da daje «aktivistički princip davanja i primanja» našemu življenju vsebino; on je njega bistveni del. Cilj življenja je dan v čim večji, popolnejši, bogatejši aktivnosti življenja v mejah naše prirode. Človek ima v sebi preveč bogastva za potrebo lastnega organizma. Lahko torej oddaja del tega bogastva drugim bitjem. «Imamo već solza, nego jih rabimo za lastne bolečine»: to je fécondité morale, kakor pravi Guyau (Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction). Tudi nova umetnost je zapustila nietzschejansko «gosposko moralo» ter plove v altruističnih vodah: v Guyaujevih razpravah je postavljen teoretski temelj za ta preokret. (Konec prih.)

J. Kelemina.

Branislav Gj. Nušić: Navaden človek. Šala v treh dejanjih. Poslovenil Fr. Govekar. Ljubljana 1922. (Oder, zbirka gled. iger, 2. zv.) Založila «Tiskovna zadruha». 70 strani.

Srbski književnik Branislav Gj. Nušić, načelnik v umetniškem oddelku ministrstva prosvete, je napisal precejšnje število zabavnih in šaljivih iger, ki so pridobile njegovemu imenu dokaj slovesa. Poleg dramatike se avtor bavi tudi z epiko ter je v svojem romanu «1915» izklesal lep spomenik svojemu pripovednemu talentu kakor tudi svojemu trpečemu narodu.

Njegova komedija «Navaden človek» je prav značilna za Nušićevo «umetnost», ki se poslužuje starih in obrabljenih sredstev za dosego učinka: zapletljaji dejanja, ki izvirajo iz zamenjave oseb, jedro igre pa tvori kajpada ljubezen, v tem primeru med pesnikom Žarkom in malo sentimentalno navdahnjeno Zorko, ki ji vzbudi pojem 'pesnik' predstavo nekega nadzemskega junaka, o katerem pa se kasneje prepriča, da je «navaden človek». Samoobsebi je umevno, da zajadra ta idealni par v pristan srečnega zakona.

Vsa zgodba je prav za prav zelo naivna in ji je uspeh na odru zagotovljen le pred gledalci, ki so se prišli malo pozabavat in ki radi spregledajo marsikatero preočividno neverjetnost.

Dialogi in dikcija sta seveda primerni, ne samo dejanju, marveč tudi igralcem: diletantom, radi česar bo delce ravno odrom na deželi dobrodošlo. V tem oziru moram tudi pohvaliti Govekarjev prevod, ki se odlikuje po gladko tekočem in čistem jeziku.

Miran Jarc.

Slovensko-latinsko-nemški «Rastlinski imenik» slovenskih dežel. Sestavil Alojzij Benkovič, farmacevt. Izdala «Slov. šol. matica» v Ljubljani. 1922.

Rastlinski imenik bo jako dobrodošel kot pomožna knjiga za pouk v šoli in sploh za vsakega, ki se zanima za narodno jezikovno blago. Pisatelju je treba priznati, da je jako marljivo nabiral in tako nabral lepo število narodnih izrazov. Kjer pa teh ni bilo, si je pisatelj pomagal s prestavami. Imenik nam kaže, da je pisatelj zavrzel precej slovenskih inačic, ki jih dobimo v slovenskih botaničnih knjigah (Tušek, Fleischman, Erjavec, Cilenšek, Koprivnik, Pavlin, Macher, Šuleh [hrv.] itd.) Za latinsko ime *Cyclamen* ima n. pr. Cilenšek 19 slovenskih izrazov, Benkovič samo 10, za *Chelidonium* ima Cilenšek 15, Benkovič 6 izrazov itd.

V navodilu za uporabo je povedal pisatelj nekaj načrt, kako je imenik sestavljen. Poleg slovenskega ali nemškega imena stoji latinsko, poleg latinskega pa naj bi bile vse slovenske inačice in še nemško ime. To načelo pa nikakor ni izvedeno. Imenik kaže v tem oziru veliko površnost. Pri slovenskih imenih so ponekod latinska, katerih ni najti v latinski razporedbi. Str. 76 stoji: Žibnica — *Ferulago* in str. 12 stoji *Birkwurz* — *Ferulago*. Pri črki F pa zastonj iščeš besede *Ferulago*. Isto je pri Mlečnici — *Glaux* in *Poraster* — *Marchantia* itd. Str. 23 stoji *Fenchel* — *Foeniculum* in *Foeniculum* — *Fenchel* brez slovenskega izraza. Na ta izraz (Komosač) šele prideš, če prebereš celo zbirko do strani 33. Če bi bila vsa slovenska imena te zbirke tudi pri latinskih imenih, bi se obseg knjižice povečal gotovo za več strani. Nasprotno pa bi se obseg dal zmanjšati, če bi pisatelj ne bil stavil zaporednih slovenskih inačic v posebne ločene vrstice. Str. 20 stoji: Dobrika, Dobrolekovina, Dobrotlika, Dobrovita in povsod *Viburnum lantana* v 8 vrstah. Tu bi se 3 vrstice dale prihraniti. Takih slučajev je cela vrsta, n. pr. Bedrenee — *Bedrenik*, *Celec* — *Celdi*, *Gloščič* — *Glošče* itd. Šele na zadnji strani se je pisatelj spomnil na to okrajšavo pri: Žilnik — *Zilnjak*, kjer pa slučajno ni nič prihranil.

Pri latinskih imenih naj bi se pisatelj držal novejši nomenklature (določene po predpisih botaniškega kongresa 1905.), starejše ime naj bi se dalo v oklepaj. Pri slovenskih imenih je treba pomisliti, da imamo (kakor tudi drugi narodi) za nekatere rastline celo vrsto imen in da nasprotno eno ime velja za različne rastline. Ločiti je treba imena, ki naj označijo celo skupino rastlin iste vrste (n. pr. *Zlatica* — *Ranunculus*), in pa imena, ki merijo na poedine člene te vrste (n. pr. *Lopatica* ali *Bradavičnik* za *Ranunculus ficaria*). V šolskih knjigah in botaničnih ključih sta navedeni dve imeni za vsako poedino rastlino (n. pr. *Gomoljasta zlatica* = *Ranunculus bulbosus*). To razlikovanje skupnih in posebnih imen je v Benkovičevem imeniku izvedeno samo v nekaterih slučajih (n. pr. *Acer*, *Allium* itd.), po večini pa ne.

Str. 66 stoji: *Symphoricarpus* — *Sneženka* — *Schneebeere*. Slovenski izraz za to je: *Pamela*, to je nepravna *mela* = *omela* = *Mistel* = *Viscum*, ker ima bele jagode, ki so zelo podobne onim pri pravi omeli. — Str. 74 stoji: *Xeranthemum* — *Slamnica* — *Strohblume*. Boljše je: suhocevetnica ali pa molec, neven (kakor pri *Helichrysum*). — Str. 47 stoji pri besedi *Osat* — *Carduno*. Po mojem mnenju je *Osat* bolj primeren za *Cirsium*, zlasti za *Cirsium arvense* = njivski osat, ki ga kmetice prav dobro poznajo, ko plevejo na njivi in jih zbada v prste. Za *Carduus* je v šolskih knjigah že udomačen izraz *Turek* ali *Bodika*. Str. 55 stoji *Ranjak* — *Dentaria*, kar pa bolje meri na *Anthyllis vulneria*. Za *Dentaria* je drugače že uveden izraz *Konopnica*. In še več podobnih primerov.

V imeniku pogrešam več znanih imen: Kršin = Chrysopogon, Šmarna trava = Hierochloa, Baloh = Nardus, Okrak = Lemna, Gabrovec = Ostrya, Olša = Alnus, Ižesnica = Biscutella, Trica = Saxifraga, Vrednik = Teucrium, Kužnik = Ruscus hypoglossum itd. V imeniku se nahajajo imena za 6 gob, 4 mahove, 4 lišaje in 3 sneti. Glede gob bi si želel malo več imen. Za našo najvažnejšo užitno gobo Boletus edulis ali bulbosus ima pisatelj samo vipavsko ime Baba, na Jurčke je popolnoma pozabil. Kje so nadalje: Platnice, Pečenice, Mušnice, Kukmaki, Lisičice, Golobice, Prosnice, Mavli, Kapucinci, Gobani, Gubnice, Smrčki, Mavrohi itd.? Nekateri bi si želeli lepih slovenskih izrazov za ravne vrste sadja (hruške, jabolka, trte).

Jako površen je bil pregled korektur, ker v imeniku kar mrgoli tiskovnih pogreškov, zlasti pri latinskih imenih, a ni tu prostora, da bi jih našteval.

Jak. Zupančič.

Kronika.

XXV. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu. Paviljon je doživel jubilejno število svojih razstav. Jakopič sme biti pač ponosen na poglavje v zgodovini slovenske moderne, ki ga pomenja njegovo delo, katerega se je s smelim optimizmom lotil pred leti sam in ga še vedno nadaljuje kljub težkočam in zaprekam.

Pričujoča razstava pa vendarle ni jubilejna v pravem pomenu besede — kakor da se umetniki sami nočejo spominjati svojega jubileja. In morda je tako tudi prav, kajti jubileji dišijo vedno nekoliko po starosti — umetnost pa bodi večno mlada in sveža. In res je bila njena življenska moč jasno razvidna zlasti iz razstav zadnjih let, kjer so se pojavljali najraznovrstnejši mladi, novi poskusi na novih poteh. In četudi se — vsaj jaz za svojo osebo — nikakor nisem mogel vedno strinjati z doktrinami in njihovimi realizacijami, ki so se tam zrcalile na slikarskem platnu, v mavcu ali lesu, — je bilo v njih vendarle veliko resnega iskanja, ki je zasluži odkrito priznanje.

Sedanja razstava je drugačna in je pač samo slučajno dobila jubilejno število. Zastopana sta samo dva umetnika: slikar Bucik in kipar Dolinar, ki sta poleg novih razstavila tudi nekaj starejših del, katera odgrinjajo tu pa tam zavesico, ki se za njo skriva umetnikov notranji razvoj. Karakteristično potezo razstave pa tvorijo portreti; smemo jo torej označiti kot epizodo v poglavju našega modernega portreta.

Portret kot umetnina je težavna stvar. Umetnik naj ustvari podobo portretiranca, katera naj izraža poleg njegove fizične zunanosti tudi vse njegovo telesno in duševno ozračje. Nedvomno pomenja torej portret omejitve umetnikove svobode. Toda prav v tej omejitvi tiči možnost, da se kar najizraziteje izpove umetnikova tvorna moč. Ali doseže svoj cilj z vernim, naturalističnim odtvarjanjem portretiranečevih potez ali potem stilizirujočega preoblikovanja, je odvisno od njegove umetniške individualnosti. Zato je pravno portret izvrstno merilo za to, kaj je temu ali onemu portretistu umetnost.

Prav na tem polju pa sta si Bucik in Dolinar diametralno nasprotna. Prvemu je bil nekoč portret resna zadeva in so zato starejša razstavljena dela tudi najboljša. Sicer so te slike nekako trde, a so resne in odkritosrčne. Glava Gradnikove matere je v resnici portret matere, mali portret deda rajnkega Reje je uspela podoba starca in portret dr. Reje samega je dobro pogojena slika. Če

pa primerjamo te slike s tem, kar ustvarja Bucik dandanes, se čudoma vprašujemo, kako je mogoče, da je zaplaval v takšne vode. Novejši portreti so po večini sami pasteli, kar samo po sebi seveda še ni noben minus. Nekaj drugega pa je, v kakšne svrhe porablja slikar svojo izborna pastelno tehniko. Če izvzame memo portret ge. Ž. in še tu pa tam par posamežnosti, imajo vse te novejšje stvari le še malo skupnega z umetnostjo. Človeku se zdi, kakor da je prišel na razstavo izvirnikov za razglednice z ženskimi podobami à la Žmurko; toda Žmurko je podajal v elegantni obliki vsaj demonsko privlačnost ženske. Tu pa nehote pogrešaš samo še slike za tabačne doze — potem bi bilo duševno ozračje te vrste tvornosti popolno.

Vsi obrazi so gladki in lepi, vse je — v predmetnem in barvnem oziru — «lepo» aranžirano, ustnice so polne in rdeče, rdeča so lica, pogledi so sladki, iz slik diha — imenujmo jo tako — erotika in vsaka slika je kompliment, če že kdo smatra kaj takšnega za kompliment. Duha pa ni nikjer in še manj je globine. S problemi se slikar ne ukvarja, občinstvo je zadovoljno in zdi se — umetnik tudi. Kolikor mi je znano, Slovenci do zdaj še nismo imeli te vrste portretne umetnosti in Bucik je torej nedvomno zamašil vrzel v naši kulturi. Ali je to posebna pridobitev, je pa seveda drugo vprašanje.

In vendar je škoda. Saj je imel umetnik nekoč tudi nekaj svojega, lastnega. Ne mislim s tem njegovih ženskih aktov — Bog ne daj! — ampak pokrajine, ki jih je pred leti in tudi še pred kratkim slikal in med katerimi zavzema «Mešana» v svoji predmetni in barvni zasnovi odlično mesto. Takrat je še iskal sinteze. Zdaj ne išče ničesar več.

Cisto drugačnega kova je Dolinar. On je tudi portretist in kot takšen tudi naturalist. Toda kako zelo je oddaljen od Bucikovega pojmovanja potrebne umetnosti, dokazuje že njegov portret Bucika, ki je že sam po sebi izborna psihološka študija. Sijajen je tudi marmornati portret Ivana Hribarja, v katerem je podal celega človeka. Dobro je pogodil detinsko dušo in svojih otroških glavah in verna, a obenem tudi izborna po svoji karakteristiki je portretna glava gospe Thalerjeve, vsekakor boljša kakor bronasta sohica iste pevke v vlogi Madame Butterfly, kjer se mi zdi oznaka cele figure manj posrečena.

Dolinar se je lotil tudi idealnega portreta in je njegovo najboljšje delo na tem polju pač glava Matije Gubca, ta naravnost monumentalna koncepcija historičnega upornika, ki se je mogla roditi le iz grandiozne vizije. «Kralj Matjaž» zaostaja za tem umotvorom; vse preveč je v njem Meštrovica. Sploh pa je Dolinarjeva slaba stran, da se včasih preveč naslanja na tuje vzore. Včasih dela koncesije novjšim stremljenjem in se jim izkuša približati; tako spominja n. pr. skupina «Mati» naravnost na plastiko bratov Kraljev. In v takšnih slučajih ni več on sam in mu ustvarjanje ne prihaja od srca. Dolinar je naturalist in bo kot takšen gotovo ustvarjal najboljše. Seveda pa se mu ne bi smele pripetiti anatomske nemožnosti in hibe, kakor n. pr. v «Sfingi», ležeči ob skali, kjer je desna noga popolnoma pogrešana. In prav v tej marmornati sohici izraža Sfinčin obraz naravnost mojstrsko prežečo mačjo narav pošastnega ženskega litja.

Dolinar ima bogato, bujno domišljijo, se resno pogloblja v svoje naloge; in kadar se popolnoma osamosvoji, bomo imeli velikega umetnika, ki pa je simpatičen tudi že zdaj — v svoji resnobi in v svojem humorju. *Vojeslav Molč.*

Bibliografija.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

- Almanah**, jadranski za l. 1923. Trst. Naša založba. 1923. 204 str.
- Baumbach Rudolf**, Zlatorog. Preložil Ant. Funtek. Druga, predelana izdaja. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1922. 93 str. Cena vez. 22 Din.
- Burnat-Provins Marguerite**, Knjiga za tebe. Poslovenil Alojz Gradnik. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 118 str. Cena vez. 32 Din.
- Cebular**, Knjigovodstvo za trgovske šole. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1923. 256 str. + priloga. Vez. 40 Din, broš. 38 Din.
- Doyle Conan A.**, Zgodbe Napoleonovega huzarja. Prevel V. Mihajlovič. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 388 str. Cena vez. 65 Din.
- Feigel Damir**, Po strani klobuk. Gorica. Narodna knjigarna. 1923. 160 str.
- Leblanc Maurice**, Arsène Lupin, gentleman-vlomilec. Poslovenil VI. Levstik. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 229 str.
- M.**, Jugosloveni, Slovani in Jugoslovani. Ponatisk iz «Novih Zapiskov». Ljubljana. «Novi Zapiski». 1922. 40 str.
- Marryat Frederick**, Morski razbojnik. Iz angleščine prevel J. M. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 192 str. Cena vez. 36 Din.
- Masaryk T. G.**, Jan Hus, češki prepoved i češka reformacija. Prevel Milan Prelog. Zagreb. Narodna knjižnica, st. 99. 1923. 64 str.
- Matičič Ivan**, Na krvavih poljanah. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1922. 270 str. + fotografije. Cena vez. 32 Din.
- Meško Ksaver**, Ob tihih večerih. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 233 str. Cena vez. 40 Din. (II. izd.)
- Meško Ksaver**, Naše življenje. Ljubljana. Narodna založba. 1922. 107 str. Cena 18 Din.
- * **Nazor Vladimir**, Carmen vitae. Antologija. Zagreb. Narodna knjižnica. 1922. 261 str. (Naši pjesnici, IV.)
- Podkrajšek Henrik**, Spisje za svobodne, rokodelske in trgovinske obrte. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1923. 343 str. Cena mehko vez. 38 Din, poltrdo vez. 40 Din.
- Popović Laza**, Klinička rentgenologija. (I. deo: Grudni koš.) Zagreb. Kralj. zemaljska tiskara. 1923. 145 str.
- Pregelj Ivan**, Azazel. Žalna igra v štirih dejanjih. Ljubljana. Tiskovna za druga. 1923. 115 str.
- * **Radičević Branko**, Pesme. Sredio + T. Ostojić. Beograd-Sarajevo. I. G. Gjurgjević. 1923. XXIII + 441 str. (Odabrana biblioteka, 1.)
- Robida Ivan**, Da ste mi zdravi, dragi otroci! Ljubljana. Višji šolski svet. 1922. 45 str.
- Rodenbach Georges**, Mrtvo mesto. Poslovenil Alojz Gradnik. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 94 str. Broš. 18 Din, vez. 24 Din.
- Schiller Friedrich**, Marija Stuart. S porabo Cegnarjevega prevoda poslovenil O. Župančič. (Uvod napisal J. Lokar.) Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1923. XXI + 196 str. Cena 12 Din. (Domači in tuji klasiki z uvodi in opombami.)
- Sodnik Alojzij**, Logaritmi. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna. 1923. 172 str. Cena 22 Din.
- Tavčar Ivan**, Podzimni kvití. Ze slovinštini preložil Bohuš Vybíral. Olomouc. R. Promberger. 1923. 106 str.
- * **Turgenjev J. S.**, Proletnje vode. Roman. S ruskog prevela Olga Kojić. Beograd. S. B. Cvijanović. 1923. 148 str. (Mod. biblioteka, 4.)

NAJNOVEJŠE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE

v Ljubljani, Prešernova ul. 54.

Coster-Debeljak: Til Ulenspiegel.

Roman. Str. 551. — Vez. 70 Din, broš. 60 Din, po pošti 3 Din več.

Ivan Lah: Angelin Hidar.

Starokorotanska povest. Ilustriral Šubic. Vez. 32 Din, po pošti 1:50 Din več.

Ant. Melik: Jugoslavija. II. del.

Opis pokrajin. Str. 527. Z zemljevidom Jugoslavije. Vez na finem papirju 65 Din, broš. na slabšem papirju 50 Din, po pošti 2 Din več.

Petrovič-Pugelj: Ploha. Veseloigra.

Broš. 11 Din, po pošti 75 p več.

Milčinski: Zgodbe kraljev. Marka.

Ilustrirano. V. 18 Din, po pošti 1 Din več.

Andrejev-Vidmar: Povest o sedmih

obešenih. Vez. 22 Din, broš. 16 Din, po pošti 1:50 Din več.

Shakespeare-Župančič: Othello.

Vez. 29, br. 23 Din, po pošti 1:25 Din več.

Ivan Pregelj: Azazel. Žaloigra.

Vez. 28, broš. 22 Din, po pošti 1 Din več.

Jurčič, III. zv. Uredil dr. Prijatelj.

Broš. 36 Din, po pošti 2:50 Din več.

Hobhouse-Ogris: Liberalizem.

Broš. 30 Din, po pošti 1:50 Din več.

Ibsen-Mole: Gospa z morja.

Vez. 24, br. 18 Din, po pošti 1:50 Din več.

Sienkiewicz-Mole: Z ognjem in

mečem. V snopičih, do sedaj 5.

Snopič s poštnino vred 9 Din.

Pokojninsko

zavarovanje nameščencev.

Broš. 16 Din, po pošti 1 Din več.

SLAVENSKA BANKA d. d. LJUBLJANA

podružnica

prej Jugoslovanska Union-banka

— ZAGREB — BEOGRAD —

Bjelovar, Brod n. S., Celje, Dubrovnik, Gornja Radgona, Kranj, Maribor,
Monoštor (Baranja), Murska Sobota, Osijek, Rogaska Slatina, Sombor,
Sušak, Šabac, Šibenik, Škofja Loka, Velikovec, Vršac

Agencija: Buenos Aires (Argentina)

Afilijacije: { Budapest: Balkan, Bank r. t.
Split: Jugoslovanska industrijska banka
Wien: Bankhaus Milan Robert Alexander

— Delniška glavnica in rezerve 200,000.000 kron —

Izvršuje vse bančne posle najkulantneje — Vloge na vložne
— knjižice se obrestujejo do nadaljnjega po 5% na leto —

«SLOGRAD»

slovenska gradbena in industrijska d. d.

Tehnična
* pisarna
v Ljubljani
Sp. Šiška

Frankopanska
cesta št. 151

Telefon int.
št. 180

Izvršuje: stanovanske hiše,
trgovska poslopja,
moderne industrijske zgradbe,
betonske in železobetonske konstrukcije,
vse vrste vodnih naprav na podlagi 25 let. izkušenj.

Specijaliteta: železobetonske cevi za vodne naprave in
vodovode.

Zastopa: Patent dr. inž. Empergerja za izvrševanje kon-
strukcij iz armiranega betona z litoželeznimi
vložkami za visoke tlačne napetosti (kakor pri
skladiščih, „silo“ mostovih in podobno).

Izdeluje: vse vrste tehn. projektov in statičnih proračunov.

— Parna žaga. —

Tehnična
pisarna
v Ljubljani
Sp. Šiška

Frankopanska
cesta št. 151

Telefon int.
št. 180

GRIČAR & MEJAČ

LJUBLJANA

ŠELENBURGOVA ULICA ŠT. 3

VOGAJ KNAFLJEVE ULICE

NAJVEČJA IZBERA V KONFEKCIJI ZA
..... GOSPODE, DAME IN OTROKE

Gradbeno
podjetje
ING. DUKIČ IN DRUG
Ljubljana
Bohoričeva ulica
št. 24